Postimees

Toimetus ja talitus: Tartu, Ülikooli 21/23, postkast 32.
Telefonid: Kodukeskj. 40-80; toimetuse kaugekõned 38-41 ja 37-60, lähetusosak. 37-62.
Toimetuse ja talituse esindus Tallinnas: Vene 1, telef. 418-28.
Leht ilmub 6 korda nädalas. Tellimishind: *sisemaale* Rmk. 2.50, *välismaale* Rmk. 3.40. Aadressi muutmine 20 Fpn.

87. aastakäik

Nr. 12 | **Laupäeval, 16. jaanuaril 1943** | **Tänast lehte 6 lk.** | **Üksiknumber 10 Rpn.**

Rumeenia on teadlik oma vastutusest

Marssal Antonescu külaskäik Juhi juurde leiab Rumeenia avalikkuses suurt tähelepanu

Bukarestist, 15. 1. Agentuur Radori diplomaatiline kaastööline märgib Rumeenia riigijuhi marssal Antonescu reisi puhul Juhi Peakorterisse:

Marssal Antonescu välitsus ei ole oma diplomaatiliste aktsioonide kohta kunagi andnud avalikke seletusi või teinud kasutuid sõnu. Seepärast ei tr' imestada, kui Rumeenia valitsus ja Rumeenia välisministeerium ka nüüd pärast jutuajamist Juhi ja tema tähtsamate kaastöölistega jäävad oma meetodite juurde.

Me näeme aga, et Juhi ja välisminister von Ribbentropi ning marssal Antonescu ja prof. Mihhail Antonescu vahel toimunud läbirääkimiste ja erakorralise hindamise tagajärjel, mis on sel puhul osaks saanud Rumeenia riigimeestele, tunnevad Rumeenia avalikud asutused rahuloluga täielikku mõistmist, mis osaks sai rumeenia rahva väärikale hoiakule, kes järgis sõja seadustele ja vastas bolshevike agressioonile oma ohvritega Euroopa vabaduse eest.

Kommentaarid, mis avaldati ametliku Saksa agentuuri ja saksa ajalehtede poolt Rumeenia riigimeeste läbirääkimiste kohta Juhiga ja välisminister von Ribbentropiga, näitavad, et suur riik annab endale aru selle üle, kui väga rumeenia rahvas on teadlik oma vastutusest tema ajaloolises missioonis. Nii tuleb seletada ka seda arusaamist, mida kogesid Rumeenia kuningriigi marssal ja välisminister majanduslikkude probleemide lahendamisel ja Rumeenia ohvrite õiges hindamises.

Kindlasti võib eriti praeguses olukorras seda arusaamist ja erakorralist tunnustust, mida osutati marssal Antonescule, Rumeenia valitsusele ja rumeenia rahvale, vastu võtta suurima hindamisega mitte ainult valitsuse ringides, vaid igal pool Rumeenias.

Bukarestist, 15. 1. Rumeenia ajakirjandus kommenteerib edasi marssal Antonescu ja peaministri kohustetäitja prof. Mihhail Antonescu vastuvõttu Juhi juures.

„Actziunes" märgib, rumeenia rahvas olevat tänapäeval täidetud vastutustundest enda ja oma liitlase vastu ja ta võib olla sellele uhke, et ta sammub kohuse ja au teed.

„Evenimentul" hindab esmajoones sõjavõe teeneid selles silmapaistvas positsioonis, mille Rumeenia on lühikese aja jooksul saavutanud. Tunnustus, mis anti Saksa seisukohavõttudes Rumeenia kaastööle, peab täitma rumeenia rahvast mitte ainult rahuloluga, vaid veel suurema usaldusega.

„Cumhuriyet" Araabia küsimusest

Istanbulist, 15. 1. Degrul käsitleb tänases „Cumhuriyeti" numbris Araabia küsimust. Degrul küsib, kas praeguse Briti agitatsiooni eesmärgiks on luua „araablaste ühendus" Inglismaa protektsiooni all. Tõsiasjad igatahes ei viita sellele.

Hääled, mis tõuseyad mitmesugustest Araabia ringidest Araabia ühinemise kohta, omavad ainult üht eesmärki: teha araablasi tähelepanelikeks hädaohu suhtes, mis ähvardab suure juutide riigi võimaliku loomisega ka Araabia maailma. Inglise sõjaline valitsus püüdvat küll varjata seda hädaohtu, aga Araabia maailm tajuvat seda siiski.

Selle hädaohu vastu võitlemiseks ei olevat ühtki teist vahendit kui araablaste ühtlus. Võitlus selle hädaohuga olevat araablaste ühinemise ainus eesmärk.

Inglased peavad kinni hispaania laevu

Madridist, 15. 1. Nagu teatatakse La Lineast, hoitakse hispaania tankilaeva „Castillo Vera" ja hispaania kaubalaeva „Sidi Ismi" Gibraltaris ikka veel inglaste poolt kinni.

Teatavasti püüti „Sidi Ismi" juba detsembri keskel inglaste poolt Gibraltari merekitsuses kinni ja sunniti sõitma briti kindlusesse.

Kogu Euroopa õppigu inglise keelt

Stokholmist, 16. 1. Inglisesõbralik „Göteborgs Handels- och Sjöfartstidningen" esitab pikemas kirjutises nõudmise, et lääne pool Nõukogude Liitu lõpetataks keeltesegadus ja et seda asendaks üks üldiselt tunnustatud euroopa keel, nimelt inglise keel.

„Kunstlik keel ei sobi, ja nii jääb valida kas saksa või inglise keele vahel. Kuigi saksa keel on Euroopas suurim ja tsentraalseim keel, siiski on inglise keel maailma tsentraalseim keel. Peale selle on tal saksa keele suhtes see paremus, et ta on lihtsam ja painduvam," kirjutab leht.

Sellest groteskssest ettepanekust nähtub, mis juudid ja plutokraadid meiega kavatsevad teha juhul, kui nad selle sõja võidakesid. Siis peaks see osa saksa rahvast, kes ei ole mõrvatud, steriliseeritud või asumisele saadetud, veel õppima inglise keelt. Vaevu ilmneb üheski teises meie vaenlaste plaanis nii selgesti tahe hävitada kõike saksalikku.

Katastroof ookeanil

Meie kirjasaatjalt Berliinis

Kogu maailma haaravaks päevaprobleemiks on praegu määratu tanklaevade katastroof Atlandi ookeanil. Saksa ja Itaalia ajakirjandus avaldab põnevaid teateid, mis kujutavad selle kõigi aegade suurima natta-hävituslahingu käiku Atlandi ookeanil. Londonis ja Washingtonis kõlavad hüüded: „Peatage saksa allveelaevade hädaoht, või meie kaotame selle sõja!"

Selle suure tanklaevade karavani hävitamine Atlandil on tõesti sündmuseks, mis Berliini ajakirjanduse veergudel jätab varju kõik muu, isegi rasked talvelahingud idarindel. Esmakordselt meresõja ajaloos on liitnud korda täiesti hävitada terve tanklaevade konvoi. Ühtlasi on see hävituslahing Atlandil parimaks tõendiks, et saksa allveelaevad on tõhusamaid selle sõja hävitusrelvi.

Juba praegu võib nentida, et seni pole veel ühelgi allveelaevade lahingul olnud nii suur mõju vaenlase leeris kui sel viimasel, mis toimus Assooride ja Kanaari saarte vahel. Need saksa allveelaevade poolt hävitatud 174.000 tonni õli on liitnud kaduma just uue inglise-ameerika rünnaku eelõhtul. Hästiinformeeritud Berliini sõjaliste ringkondade seisukohalt on tildine olukord Põhja-Aafrika sõjaväljal viimastel nädalatel kujunenud järgmiseks:

1) Nädal tagasi toimusid Gibraltaris tähtsad nõupidamised, millest võtsid osa ka Ühendriikide ülemjuhataja Põhja-Aafrikas kindral Eisenhower, Inglise saadik Hispaanias sir Samuel Hore ja inglise kindralkubernaatorid Maltas ja Gibraltaris. Neil nõupidamistel on arutatud plaane, millie realiseerimine on sõltuv üksnes vajalike kütteainete saabumisest suure tanklaevade karavaniga, mille on nüüd hävitanud saksa allveelaevad Assooride ja Kanaari saarte vahel.

2) Juba praegu on selge, et alguses ettenähtamatu õige tunduv viivitamine Tuneesias üritatud operatsioonide käigus on nõudnud lisaks õige suurt varustusesemete ja eriti kütteainete hulka, mis tugevasti ületab omal ajal ettenähtud koguseid. Gibraltari nõupidamistel oli inglise-ameerika ülemjuhatus sattunud õige ebameeldiva fakti ette, kuna juba praegu liitlaste käes olevate positsioonide kaitse on suurel määral olnud sõltuv põletusainete juurdevoost, kavatsetud rünnakuoperatsioonidest rääkimata.

3) Sellises olukorras tähendab saksa allveelaevade saavutus Atlandil Inglismaale ja Ameerikale esmajärgulist sõjalist ülpardust, mille tõsist suurust võib mõista ainult siis, kui arvestada asjaolu, et hävitatud tanklaevade õiiga tuli varustada mitte üksnes kindral Eisenhoweri motoriseeritud jõude, vaid osalt ka inglise laevastiku Vahemeres.

Lisandub veel asjaolu, et Assooride ja Kanaari saarte vahel hävitatud nafta oli suuremalt osalt võetud New Yorgi suurtest kütteainete-ladudest. See tähendab, et hoolimata karmist bensiini ratsioneerimisest Ühendriikides, mis jõustus neil päevil, paralüseerides kogu jõuvankrite liikumist Põhja-Ameerika idaranniku 17 osariigis, tuleb neil osariikidel ka edaspidi käesoleval talvel jääda ilma kütteks vajaliku naftata, ja üle 7 milj. jõuvankri muutub seega liikumiskõlbmatuks. Nagu neutraalsetest teadetest nähtub, pidid ameerika sõjalised asutused selle saksa allveelaevade poolt hävitatud õli laenama, et katta Põhja-Aafrika rinde hädavajalikumaid nõudeid.

Saksa allveelaevadel, mis asusid lahingutegevusse vaenlase tanklaevade karavani vastu üle 1000 meremiili kauguses oma baasidest, tuli võidelda eriti tugevate kaitsejõududega. Nagu teatavad esimesed Berliini saabunud kirjeldused, oli selle 16 tanklaevast koosneva karavani kaitseks välja pandud tavalisest üle kahe korra suurem hävitajate, korvettide ja teiste kaitselaevade arv. Juba esimesed saksa allveelaevade komandöride teadanded nüütavad, et selle eriti tugevasti kindlustatud karavani seiramine on seni saavutamatuks meistriteoks. Saksa allveelaevad on oma rünnakud sooritanud ületamatu vahvusega.

Viimane Saksa Sõjajõudude Ülemjuhatuse eriteade näitab maailma avalikkusele selgesti saksa allveelaevade tegevuse uut taktikat. Möödunud maailmasõjas ja osalt ka praeguse sõja algpäevil üritasid vaenlase laevakaravanide ründamist üksikult opereerivad allveelaevad. Nüüd saadab saksa allveelaevade ülemjuhataja admiral Dönitz oma allveelaevad vaenlase peamistele meretedele tervete üksustena. Teisti oleks võimatu suurt karavani mõne tunni jooksul täiesti hävitada.

Igal juhul on London ja Washington pärast saksa allveelaevade uut suursaavutust Atlandi ookeanil asetatud hoopis uute probleemide ette, millest esimene on kahtlematult: kuidas lõpeb meie sõjakäik Tuneesias? Eriti tõsisel kujul valgustab neid hädasid tuntud ameerika sõjaline asjatundja Fletcher Pratt, kes ühes ringhäälingu kommentaaris lausub järgmist: „Tänapäeval võivad sakslased orvestada meie varustuslaevade uputamistega sellisel määral, et meie sõjajõudude kunagine üleolek Prantsuse Põhja-Aafrikas on täiesti likvideeritud. Lahingud Atlandi ookeanil on muutunud seega peamiseks teguriks, mis ületab kõik muu." Sellisele selgele tunnustusele oleks täiesti liigne veel midagi juurde lisada.

Berliin, 11. jaan. 1943 **OB—G**

Rängad tõrjevõitlused lõunarindel kestavad

Laadogast lõuna pool hävitas üks armeekorpus 3 päevaga 141 bolshevike tanki

Lõuna-Tuneesias nurjusid vaenlase tugevad rünnakud

Juhi Peakorterist, 15. 1.

Sõjajõudude Ülemjuhatus teatab:

Rängad tõrjevõitlused idarinde lõunaosas kestavad vähenemata ägedusega. Stalingradi ruumis kaitsevad saksa väed end vihastes võitlustes vaenlase kestvate raskete rünnakute vastu. Hävitati 75 Nõukogude tanki, neist 35 Stalingradi juures.

Ka Velikije Luki juures nurjusid vaenlase rünnakud.

Ilmjärvest kagu pool ja Laadogast lõuna pool tõrjuti Nõukogud rasketes võitlustes tagasi. Üks saksa armeekorpus hävitas viimase 3 päevaga 141 vaenlase tanki.

Õhujõud toetasid päeval ja öösel maavõefiksusi. Vaenlane kaotas 67 lennukit nelja kaotuse juures sakslaste poolel.

Liibüas tulistasid saksa jahilennukid clavamaks muutuva õhutegevuse juures ägedais õhuvõitlusis alla 28 lennukit.

Tugevad vaenlase rünnakud Lõuna-Tuneesias tõrjuti tagasi raskete kaotustega vaenlasele. Ühel õhurünnakul kaotas vaenlane 2 lennukit.

Saksa kiired võitluslennukid vigastasid Bone'i sadamas üht hävitajat. Pärast pommirünnakut ühele vaenlase õhujõudude toetuspunktile tehti kindlaks ulatuslikke tulikahjusid.

*

Berliinist, 16. 1. Tugevad vaenlase rünnakud ja saksa vägede kiired energilised vastulöögid iseloomustavad võitlust 14. jaan. idarinde lõunasektoris.

Bolshevikud jätkasid oma survet saksa positsioonidele ja toetuspunktidele silmapaistvate jalaväe- ja tankijõududega. Mitmete raskuspunktidega ründavad vaenlase väed sattusid peavõitlusliinil saksa vägede viisale vastupanule. Sakslased kaitsesid iga veekogu ja iga küngast, iga teed ja iga metsaäärt ning tekitasid oma kiirete vastulöökidega vaenlasele halbu üllatusi. Vaenlase rünnakuteravikud võeti vastu saksa toetuspunktide süsteemis ja hävitati sealjuures 40 Nõukogude tanki.

Kus võitlustingimused lubasid, seal asusid meie võitlusgrupid vasturünnakutele, kusjuures nad tõrjusid ühe Nõukogude rügemendi välja tema toetuspunktidest ja võtsid sealjuures 200 vangi. Teises kohas hävitasid meie edasitungivad tankid vaenlase jalaväeüksused koos nende raskete relvadega.

Ka Stalingradi ruumis jätkas vaenlane oma raskeid rünnakuid. Siin juba nädalaid võidelnud saksa sõdurid avaldasid bolshevikele vihast vastupanu ja hävitasid 30 vaenlase tanki. Nende võitlust toetasid pommi- ja sööstlennukid, milie pommid purustasid vaenlase positsioone ja kolonne, tekitades neile raskeid kaotusi.

Sööstlennukid, mis lendasid koos lahingulendurite ja rumeenia pommilennukitega, tabasid õhurünnakutel Doni piirkonnas Nõukogude väekoondisi, marsikolonne ja sõjavägede majutamispaiku, kusjuures nad hävitasid mitu kahurit, tanki ja 70 veoautot. Pommirünnakutega vaenlase patareidele toetasid õhujõud tõhusalt maaväeüksusi uute vaenlase rünnakute tagasitõrjumisel. Õhutransportidega varustati ettenihutatud positsioone.

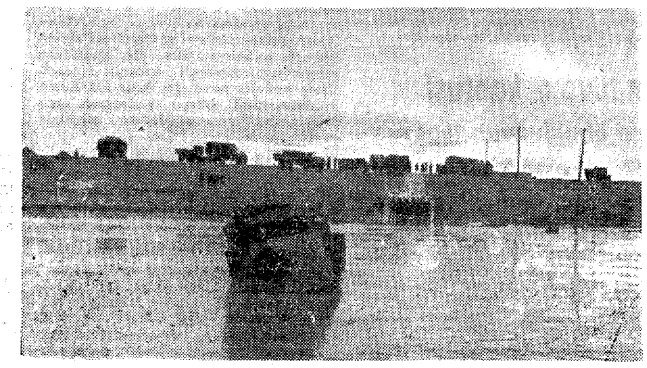
Lõuna paiku katsusid bolshevikud tugevate lahingulennukite üksuste toetusel oma tõrjetules seisma jäänud laskurite liini ettepoole nihutada. Meie hävitajad ründasid ootsekohe vaenlase eskaadreid, tulistasid alla 12 Nõukogude lennukit ja sundisid ülejäänud taganema.

Idarinde põhjasektoris jätkusid samuti vihased heitlused. Siin on ühe saksa armeekorpuse üksused nüüd juba kolmandat päeva vältavates võitlustes Laadoga järvest lõuna pool hävitanud seni 141 bolshevike soomusmasinat.

Saksa üksused lõid ka 14. jaan. vaenlase rünnakud tagasi. Pilvitu selge taevas sel võitluspäeval võimaldas ka meie lendureil saavutada erakordseid tagajärgi, kui bolshevikud katsusid oma edasisi rünnakuid toetada tugevate lähipommilennukite üksustega.

Rüütliristi kandja major Trautloffi poolt juhitud hävitajate üksused ründasid otsekohe, ajasid ruumis Ilmjärve ja Laadoga järve vahel vaenlase lennukid vaheldumisi oma pardarelvade ette ja hävitasid vaenlase eskaadrid. Kuni lõunani tulistati alla 20, õhtuks 47 vaenlase lennukit, mis purustati tabamustega või kukkusid põledes alla. Vabal jälitamisel langes meie hävitajaile ohvriks veel 8 lennukit, nii et Nõukogud kaotasid 14. jaan. üksnes põhjarinde kohal 67 lennukit.

Saksa hävitajate üksuse edu jätkus ka 15. jaan. ennelõunal, mil nad tulistasid kuni lõunani alla jälle 18 vaenlase lennukit.

PILT PÕHJA-AAFRIKA SÕJATANDRELT. Ootamatu tugev vihm muudab siin kõik madalamad kohad veeväljadeks

---

Ilmjärve lõigus vallutati Nõukogude tugipunkte

Bolshevike lakkamatud rünnakud ei suutnud kõigutada saksa positsioone

Berliinist, 15. 1. Ummarguselt 500 tanklst, mis vaenlane seni on kaotanud tõrjevõitlustes Ilmjärvest kagu pool, on üks Hollandi Holsteini diviis üksi hävitanud jõuludest saadik 150.

Meie grenaderid ja kahurväelased on saavutanud need võidud mõeldamatult rasketes tingimustes, kestvates võitlustes jääs ja lumes, mis ei lakanud ei öösel ega päeval. Ikka jälle seisid nad vastamisi teraskolisside ja hoolimatult lahingusse paisatud vaenlase jalaväerügementidega, kuid kõigutamatult hoidsid nad oma positsioone. Nad purustasid ja põletasid tankid ning hävitasid tankitoetusest ilmajäänud jalaväelased, kelle elutud kehad lamavad lumeväljadel sultsust mustunud tankitornide vahel.

Need rasked kaotused sundisid vaenlast 13. jaanuaril oma jõude siiski veidi rohkem säästma. Väga tugeva kahuritulega katsus ta oma suhteliselt nõrgaks jäänud rünnakuüksusi toetada, kuid ka see samm — rünnaku pearõhu asetamine kahurväele — ei toonud edu.

Hoolimata rasketest tõrjevõitlustest läksid meie väed Ilmjärve teistes lõikudes neil päevil üle kohalikkudele rünnakutele. Nende rünnakutega läbiti piirkondi, mille loomulikke takistusi, mida pakuvad esmajoones sügavalt lumistunud ürgmetsad, oli vaenlane veel tugevdanud arvukate tõkkepositsioonide, maharaiutud puude ja miiniväljadega.

Mitu korda sattusid võitlusgrupid soolagendikele ja rabadesse, mis ei olnud hoolimata lõikavast külmast veel kinni külmunud ja põhjustasid aegaviitvaid ümberminekuid. Saarpfalzi grenaderid, kes moodustasid peajõud, tungisid siiski kiiresti edasi.

Öö kaitsel suundusid rünnakukiilud edasi, kõrvaldasid miinitõkked ja vallutasid pärast lühikest võitlust nende ees asetseva künka kahe külaga. Grenaderid tungisid otsekohe üle esimese rünnakueesmärgi edasi ja valmistusid kolmanda küla ründamisele. Pärast lühikest tulistamist tormasid laiad rünnakulained üle järsu künkanõlva alla kuni järgmise ojasängini, kusjuures nad koondusid viimseks hüppeks teispool oja asetseva kõrgendiku vastu.

Bolshevikud ei lasknud aga asju minna nii kaugele. Ilma et nad oleksid teostanud tõsist vastupanu, tõmbusid nad tagasi ja jätsid küla maha. Uuesti tungisid kompaniid järele ja tulistasid bolshevikud välja ka naaberkülast.

Aga ikka jätkus edasitung. Et hoiduda miiniväljadest, millega ühendustee järgmise külaga oli kaetud, kasutasid grenaderid kinnikülmunud jõesängi. Suure kiirusega tungisid nad jääd mööda järgmise külani ja vallutasid selle veel enne, kui ikka kiiremini taanduvad bolshevikud said mõelda mõjuvale kaitsele. Ainult küla tagumises servas katsus mingi väiksem üksus end ühes talus kindlustada. Käsigranaadid tegid sellele vaenlase üritusele lõpu.

Seejärel suundus edasitung järgmisele suuremale kaksikkülale, mis okupeeriti öö lähendes ilma vastupanuta, sest Nõukogud põgenesid pärast esimesi pauke.

Nii ründasid ja okupeerisid grenaderide kompaniid 8 tunni jooksul 7 osalt toetuspunktideks väljaehitatud küla ja tungisid mitme kilomeetri sügavusse vaenlase peavõitlusliini.

Ehkki see rünnak omas ainult piiratud eesmärke, heidab ta ometi valgust olukorrale Ilmjärve juures. Sel ajal kui tagajärjetult ründavad Nõukogude tanki- ja jalaväeüksused jooksevad hukatusse, peab vaenlane teistes lõikudes saksa rünnakuüritustega vastu võtma tähtsate toetuspunktide kaotusi.

Saksamaa päästab Euroopa bolševismist

Itaalia leht võitlusest idarindel ja Euroopa rahvaste ülesannetest

Milanost, 16. 1. Saksa vägede edukate tõrjevõitluste puhul idas rõhutab „Gazetta del Popolo" ühes üksikasjalises ülevaates sellest hiiglaslikust lahingust, et sakslased on korda saatnud tõepoolest imetegusid. Üksi teine maavägi maailmas ei oleks suutnud vastu astuda nii arvukaile ja nii tohutute võitlusvahendite ja relvade hulkadega varustatud Nõukogude vägedele.

Praeguste sündmuste valguses võidavat alles mõõta, missugune tohutu hädaoht ähvardas kõiki Euroopa rahvaid. „Kes oleks suutnud pidurdada nii tohutult relvastatud Nõukogude maaväe kõikehävitavat massi, kui talle mitte saksa väed poleks vastu hakanud Saksamaa ja kogu Euroopa päästmiseks.

Hiiglaslik lahing idas võib lõppeda ainult meie kasuks, sest arvuliselt küll väiksem saksa sõjavägi ületab vastase kaugelt oma intelligentsi, tehnilise ettevalmistuse ja võitlusvaimu poolest. Peale selle on saksa ülemjuhatus kõigil rinnetel vaenlase komandost kaugelt üle, nagu seda on tõendanud rohkem kui 3 sõja-aastat. Otsustavaks teguriks on ka riigimarssal Göringi poolt organiseeritud ja relvastatud saksa õhujõud, kes arvuliselt ületavat Nõukogude maaväge osaliselt tasakaalustavad.

See ei ole liialdus, et Euroopa saatus oleneb sõja tagajärgedest idarindel. Sakslased tajuvad neil lasuva võitluse kogu suurust ja vastutust.

Bolshevismi-hädaohust peaksid aga kõik Euroopa rahvad omama selget ettekujutust ja tundma end solidaarsena sakslastega, toetades Saksamaad tema raskes võitluses. Ühel päeval ei meenutata põlgusega mitte ainult neid, kes bolshevikke abistasid, vaid ka neid, kes erapooletuna ilma igasuguse solidaarsuseta sakslaste ja nende liitlaste vastu jätsid teljerilkidele kogu sõja raskused.

Arvukus, nii lõpetab ajaleht, ei ole veel kunagi saanud võitu headuse üle; seepärast ei suuda ka bolshevism hävitada vana Euroopa kultuuri.

Soome ajaleht hoiatab Rootsit

Helsingist, 15. 1. Rootslaste piiramatu sallivuse tõttu kommunismi suhtes olevat Stokholm arenenud nüüd suurimaks bolshevike spionaazhitsentrumiks, kirjutab ajaleht „Hämeen Sanomat" ja lisab juurde, et see spionaazhitegevus ei piirduvat loomulikult mitte ainult Rootsiga, vaid kanduvat sealt edasi ka teistesse maadesse, eriti Soome.

Uue tõendina toob ajaleht ühe kommunistide pesa avastamise Soome piiri ääres, mis rootsi ajalehtede teadete järgi kuulus laiaulatuslikku salaorganisatsiooni. Mainimisväärne olevat, et sellesse segatud rootsi agitaatorite hulka kuulusid ka üks vallavalitsuse ja üks kirikunõukogu liige.

Veel märkimisväärsem olevat aga, et Rootsis tunnustusväärse Soome abistamise aktsiooni kõrval leidub ka kardetavaid vooleˌmis võivad maksta soome rahvale pea, kuid mida ei avalikkuse ega ka riigipäeva poolt vajalikult tagasi ei suruta ja millesse suhtutakse suurima tagasihoidlikkusega.

USA valitsuse kindlustamine Põhja-Aafrikas

Roomast, 16. 1. Põhja-Ameerika poolt levitatud teade, et lähematel päevadel saabub Põhja-Aafrikasse USA spetsialistide komisjon „jooksvate küsimuste korraldamiseks ja korra jaluleseadmiseks", on, nagu teatab raadio Mondar Tangerist, kutsunud prantsuse elanikkonnas esile tõelise paanika.

Liiguvad kuuldused, et nende põhjaameerika spetsialistide näol on tegemist Ühendriikides kurikuulsuse võitnud G-meestega, kes nüüd Ühendriikides kombeks olevate meetoditega tahavad Alzheerias hävitada kõik prantslaste lootused iseseisvale arengule ja kindlustada siin Põhja-Ameerika ülemvõimu.

Nn. „USA spetsialistide" saatmist Põhja-Aafrikasse vaadeldakse prantsuse ringkondades kui uut tõendit selle kohta, et Ühendriigid tahavad välja lülitada Inglise mõju Põhja-Aafrikas ja luua Alzheerias totaalset Põhja-Ameerika hegemooniat.

Algeciirasest, 15. 1. Inglismaa ja Põhja-Ameerika vastuolud Prantsuse Põhja-Aafrikas paistavad sellega jälle silma, et ameeriklastest sõltuv Maroko ajakirjandus ei maini Inglise kasvandikust de Gaulle'ist enam ainustki sõna. Ta suunab temale ainult kaudseid rünnakuid, kritiseerides tema ja Inglismaa poolt esindatud poliitikat Põhja-Aafrikas.

Nii kirjutab „Le Petit Marocain", et tulevat vabaneda lollpeadest, fraasitegijaist ja bürokraatidest, ning mõtleb siinjuures kahtlemata de Gaulle'i ja tema inglise-sõbralikku ringkonda.

Üksmeeles Põhja-Ameerika okupatsioniväegedega avaldab Maroko ajakirjandus de Gaulle'i ja inglaste poolt tagasilükatud kindralkuberneri Chatel'i üleskutse ja toob ära ka tunnustuse, mille kindral Giraud on andnud inglaste ja de Gaulle'i poolt mustatud kindralkubernerile Boissonile.

USA abi Tšungkingile on naeruväärselt väike

Stokholmist, 16. 1. „Relvahulgad, mis praegu saabuvad minu maale, on naeruväärselt väikesed." Nende sõnadega iseloomustas hiljuti Hiina informatsioonibüroo juht sõjamaterjalide saadetiste suurust, mis praegu Inglismaalt ja USA-st saabuvad Tšungkingi.

Nagu me mäletame, püstitas president Roosevelt ühes hiljutises kongresslikituses väite, et Tšungkingi valitsus saab praegu USA-st õhu teel üle Himaalaja rohkem relvi kui varem jaapanlaste poolt juba ammu tõkestatud Burma teed mööda.

Ülalesitatud Hiina informatsioonibüroo juhataja seletus Londonis ei näita mitte ainult seda lootusetut olukorda, milles Tšungkingi valitsus praegu viibib, vaid paljastab ühtlasi pettuseena ka Roosevelti väited laiaulatusliku marssal Tshiangkaisheki toetamise kohta USA poolt.

Nankingist, 15. 1. Kuomintangi partei 5. istungi avamisel Wangshingeri juhtimisel kirjutab rahvusvalitsusele lähedal seisev ajaleht „Min Kuo Jih Pao", et Saksamaa ja Itaalia jõud peitub tugevas ja distsiplineeritud rahvussotsialistlikus ja fashistlikus parteis. See olevat ka Kuomintangi tee. Hiina ootavat konverentslit kõigi parteiliikmete ühinemist Nankingi-valitsuse raames ja kõigi parteide liitumist rahvusvalitsusega.

Ajaleht „Tshung Pao" manitseb, et ei mõeldaks mitte alati omakasule. Olevat vaja tunda ohvrimeelsust Hiina päästmiseks, sest sõjast oleneb maa saatus.

Pimendamisaeg

16. jaanuaril 1943 on kl. 15.30—7.25

Verdunklungszeit

16. Januar 1943 v. 15.30 bis 7.25

Põllumees! Normide täitmine on sinu aukohustus.

Kuidas kuulutas Prantsusmaa sõja?

Endise Prantsuse saadikutekoja liikme Henriot' seletus Saksamaale ultimaatumi esitamise kohta 3. sept. 1939

Parlisist, 16. 1. Tuntud poliitik ja endine saadikutekoja liige Philippe Henriot andis ühes ettekandes Pariisis seletuse, mis on tähelepanuline, arvestades Rooseveldi „Valget raamatut".

„Matin" annab selle järgmiselt edasi:

3. sept. 1939 — Prantsusmaa ei ole veel saatnud oma ultimaatumit Saksamaale ega sõda kuulutanud. Philippe Henriot viibib hommikul Pariisis Poola saadiku Lukasieviczi töötoas.

„Minu maa sõdib," hüüab saadik. „Mida ootab veel Prantsusmaa, et ta ei kuuluta sõda?"

„Prantsusmaa," vastab Henriot, „ootab, kuni kõige viimased läbirääkimised on toimunud; ja kuna teie, nagu te ütlete, olete võimelised vastu panema 6 kuud, võite ometi 48 tundi oodata."

Poola saadik hüüab nuuksudes: „Kuus kuud teostama vastupanu... Meie ei suuda vastu panna kahte nädalatki!"

Sel silmapilgul heliseb telefon. Lukasievicz võtab toru, ja on kuulda väga tõva hüält, nii kõva, et seda võib kuulda kogu ruumis. See hääl ütleb:

„Kuidas siis! Prantsusmaa ei ole veel sõda kuulutanud? See on ennekuulmatu! Ma helistan otsekohe Daladier'le ja ütlen talle, et kui ta mitte otsekohe ei tegutse, on Prantsusmaa teotatud..."

Mees, kes rääkis telefoni juures, ei olnud keegi muu kui William Bullitt, Ühendriikide saadik. Tõepoolest helistas ta Daladier'le ja Daladier omakorda välisminister Georges Bonnet'le, et anda talle edasi käsku: mitte enam oodata!

Ja Prantsusmaa andis, kuigi ta oli reserveerinud endale 24 tundi, ultimaatumi 12 tundi enne selle aja möödumist. Bullitti tahtmine täideti.

Tuneesias vaenlasel tunduvaid kaotusi

Liibüa kohal elavnes vaenlase õhujõudude tegevus

Roomast, 16. 1. Itaalia sõjajõudude peakorter teatas reedel:

Vaenlase lennukite tegevus Liibüa kohal elavnes oile tunduvalt. Saksa jahilennukid tõmbasid märkimisväärse tugevusega vaenlase üksusi võitluse ja tulistasid korduvais elavais õhulahinguis alla 28 lennukit, nende hulgas 2 raske pommilennukit.

Fezzanis pidasid meie Sahara-väge de üksused võitlusi vaenlase motoriseeritud väeosadega. Võitluses arenesid meile soodsalt.

Vaenlase tugevad rünnakud Tuneesia rinde lõunalõigus löödi jälle tagasi. Rünnaja kandis siin tunduvaid kaotusi.

Vaenlase lennukid pommitasid Sfaxi. Tekitati vähest kahju. 2 lennukit hävitati, üks õhutõrje poolt ja teine meie jahilennukite poolt. Üks lendur võeti vangi.

Bolshevikud küüditasid 1,8 milj. poolakat

Suurem osa äraviiduist hukkus nälja ja külma tagajärjel

Bernist, 13. 1. „Zürcher Zeitung" avaldab informeeritud, tõenäoliselt poola ringkondade kirjutise küüditatud poolakate saatusest Nõukogude Liidus. Sellest nähtub, et 1,8 miljonist poolakast, kes pärast kommunistide sissemarssi Poolasse 1939. a. septembris Nõukogude Liitu küüditati, on 1,5 miljonit inimest jäljetult kadunud.

1939. a. sügisel, nii öeldakse teates, vangistasid kommunistid okupeeritud Poola piirkonnas suure hulga elanikke ja küüditasid nad Euroopa Venemaa põhjapoolsetesse osadesse, Siberisse ja Turkestani. Küüditati 1,8 miljonit poolakat, nende hulgas palju naisi ja lapsi.

Pärast Saksamaa ja Nõukogude Liidu sõja puhkemist nõuti küüditatud poolakate vabastamist, ja Moskva valitsus kohustuski kõiki küüditatud poolakaid vabastama. Kujundati segakomisjon, kelle ülesandeks oli küüditatute asukohtade kindlakstegemine. 1942. a. lõpuni õnnestus komisjonil saada andmeid ainult 320.000 küüditatu kohta. Mis puutub ülejäänud 1,48 miljoni poolaka saatusse, siis komisjon ei leidnud neist mingeid jälgi. Korduvatele päringutele vastas Nõukogude Liidu valitsus, et ta ei tea midagi küüditatuist ega nende asukohtadest.

Peaaegu poole miljoni inimese saatust käsitleb kirjutise teine osa. Kardetakse, et suurem osa küüditatuist on hukkunud nälja, külma, epideemiate ja raskuste tagajärjel. Poola seletuse lõpul öeldakse, et kommunistide mõrvaritejõugu meetoditest hoolimata peab nõudma, et nende õnnetute saatus selgitataks.

Rootsi arvustab Nõukogude Liitu

Nõukogude talveofensiiv juhib Rootsi ajakirjanduse tähelepanu hädaohule, mis ähvardab üldiselt Rootsit ja Põhja-Euroopat kui Nõukogude Liit muutuks peale sõda Euroopa juhtivaks jõuks. Samal ajal, kui mõned lehed kalduvad uskuma Briti ajakirjanduse seletusi, mis kinnitavad, et bolshevikud ei ole enam revolutsionäärid, kes kavatsevad maailma vallutada, on teised lehed veendunud, et bolshevism on Euroopale ikka veel tõsiseks hädaohuks. Kahe „stalinismi" kohta ilmunud raamatu

arvustus „Eskilstuna Kuriren'is"

iseloomustab rootsi liberaalide suhtumist Nõukogude Liitu.

Kommentaar, mis ilmus tähendusrikka pealkirja all „Sotsialismi lõpp", märkis, et tänapäeva Nõukogude Liit

ei ole enam proletaarse revolutsiooni Nõukogude Liit. Proletariaadi diktatuur kuuluvat minevikku, kuid uus süsteem, mis seda olevat asendanud, äratavat liberaalseis riikides vaevalt sümpaatiat. Nõukogude töölised olevat praegu viletsamate palgaoludega töölised maailmas, samuti kõige enam rõhutud ja vähem vabad kui kuskil mujal. Stalini viisaastakud on vaieldamatult muutunud Nõukogude Liidu suureks tööstusjõuks, kuid Nõukogude Liidu töölismasside üldine viletsus olevat praegu kohutavam kui kunagi varem.

Konservatiivne „Svenska Dagbladet" väidab, et isikud, kes kõnelevad „demokraatlikest reformidest" Nõukogude Liidus, on ilmselt pimedad. Hiljutist ohvitseride õlakute tagastamist punaarmees vaatlevad ajalehed tunnusena, et Nõukogude Liit pöördub tagasi tsaaristliku Venemaa imperialistlikkude ja panslavistlikkude kavade juurde. Leht nõustub

liberaalse „Eskilstuna Kuriren'iga",

et Stalin on muutnud kogu maa vahendiks, mille abil rahuldada oma võimuiha.

Suur-Ida-Aasiale majanduskava

Tokiost. „Japan Times" teatel püstitati Suur-Ida-Aasia ministeeriumi poolt majandusprogramm, mille üksikasjalikult fikseerisid Suur-Ida-Aasia minister, plaanlamet ja finantsministeerium. Lehe teatel haarab kava üheksa peapunkti. Esmajoones tähendatakse materjali mobiliseerimiskava, kava sõjavõime tugevdamiseks ja kapitali mobiliseerimiseks. Teiseks kavatsetakse märkida kaugete Ida-Aasia alade majandusprogramme Jaapani ja Suur-Ida-Aasia ühendusega. Kolmandaks kutsutakse plaaniametit ja finantsministeeriumi üles oma kavu Jaapani heaks koostöös Suur-Ida-Aasia ministeeriumiga teostama. Neljandaks tulevat üksikute Suur-Ida-Aasia alade arenguprogramm katkestamatult läbi viia. Viiendaks avaldatakse Mandshukuo valitsusele üleskutse jätkata koos Jaapani valitsusega käesolevat majandusprogrammi. Kuuendaks esitatakse Hiina rahvuslikule valitsusele palve koos Jaapani valitsusega oma arenguprogrammi teostada, kusjuures Suur-Ida-Aasia ministeerium pakub iga abi. Suur-Ida-Aasia ministeerium jääb seitsmendaks tihedalt ühendusse lõuna-alade sõjalise haldusega. Suur-Ida-Aasia ministeeriumi majandusosakond võtvat kaheksandaks üle juhtimise majandusprogrammi formuleerimisel. Üheksandaks peab iga Suur-Ida-Aasia ministeeriumi büroo koostama oma programmi geograafilistele piiridele vastavalt.

Taanis tõuseb pruunsõe tootmine

Kopenhaagen. Nagu kuuldub, on Taani läinud aasta pruunsõetoodang 1,8 miljonit tonni — seega 700.000 tonni suurem kui 1941. a.

Kaali asemel tõstetakse fosfaadi toodangut

Zürich. Enne sõda tuli USA kaalitoodang kolmandale kohale Saksa ja Prantsusmaa järel mõnede Šveitsi ajalehtede andmeil. Sellele vastamata vajas USA laialdatuslikku sissevedu välismaalt. Selle äralangemine, mis on tingitud sellest, et praegu 95 protsenti väljaspool USA-d asuvaist lademeist ja 85 protsenti maailma kaalitagavaradest on Saksa käes, sunnib USA-t oma kaalitööstust laiendama. Seni pole aga õnnestunud rahuldada isegi oma maa tarvidust, rääkimata liitlasist. Sel põhjusel püütakse praegu laiendada Põhja-Aafrika fosfaaditööstust nii ulatuslikult kui võimalik.

Indias puudus puuvillasest riidest

Bangkok. Indias on praegu suur puudus odavast india standardpuuvillriidest. Delhi teadete järgi esitas India kaubanduskoda Briti India valitsusele avaldise ühtlusriide tootmise laiendamiseks. Samal ajal esitati valitsusele nõudmine keelata selle ühtlusriide väljavedu, kuni turu olukord on muutunud normaalseks.

AJAKIRJANDUSE RINGVAADE

Aja nägu

„Revaler Zeitung" kirjutab:

Meie **päevade mitmekülgsed** sündmused koonduvad ajalehte nagu suurde tulipunkti. Oma igapäevases töös vormib ajaleht aja näo, millest üksikul vaatlejal puudub iga kord tõeline ülevaade, diagrammiks, mida igaüks lugeda oskab.

Aja nägu on astunud karmina esimese sõja-aasta visioonist kujundavasse tõelisusse. Ajakirjandus seisab kujunemise teenistuses, mis areneb näilise rahutuse ja relvade tärina varjus. Totaalne sõda nõuab totaalset rinnet — relvaga kindlustamise kõrval seisab vaimne kindlustamine. See on ka saksa ajalehtede ülesanne välismaal — olla poliitilise missiooni kandjaks.

Saksa sõjakäikude topograafia on ühtlasi saksa väljajalehtede topograafia kolme aasta kestel. Novembris 1939 ilmus „Krakauer und Warschauer Zeitung", Norra sõjakäiguga 1940. a. tekkis „Deutsche Zeitung in Norwegen" ja Tromsös „Deutsche Polarzeitung". Pisut hiljem loodi „Deutsche Zeitung in den Niederlanden", 1. juulil 1940 „Brüsseler Zeitung" ja pool aastat hiljem „Pariser Zeitung". Varakevadel 1941 Balkani sõjakäigu lõppedes asutati Belgradi hõõguvate rusude vahel „Donauzeitung" ja Kroaatias „Agramer Zeitung". Sõjas Venemaa vastu ilmus 1941. a. suvel esimese ajalehena idas „Deutsche Zeitung im Osten", asukohaga Riias. Leedus järgnes „Kauener Zeitung" ja 8. jaan. 1942 ilmus Eestis esimene „Revaler Zeitung'i" number. Vastavalt edasimarsile ilmusid 1942. a. suve jooksul „Deutsche Ukraine Zeitung" Luzkis ja „Minsker Zeitung" Minskis.

Igal neist ajalehtedest on oma nägu ja ajalugu. Kuid nende rõhutatud omapärad liituvad harmooniliseks tervikuks, mis oma mitmekesisuses üksnes ei peegelda aja nägu, vaid osalt seda ka määravad.

Välisajalehed kõnelevad loomulikult esmajoones sakslastele, keda praegused olud on juhtinud üle riigi piiri. Need eeldused kõrvaldavad kõik egoistlikud kaalutlused, saksa välisajalehed ei taha välja suruda võõrkeelset ajakirjandust. Saksa ajaleht ei tule propagandat tegema, vaid Saksamaa esindajana ja vahendajana, et luua silda uude maailmakorda. Neil kõigil on ühine ülesanne — uue Euroopa suur poliitika. Saksamaa visiitkaardina kannavad nad erilist vastutust ja rinde ning kodu vahendajana erilist kohustust mõlemaid väsimatult teenida.

Saksa ajalehtedel välismaal puuduvad teised traditsioonid kui nende olemasolu õigustus. Neil ei olnud aega kasvada, juba algusest peale olid nad täisväärtuslikud töövahendid. Saksa välisajakirjandus on muutunud üldiselt ajakirjanduse eelväeks. See tähendab väsimatut vaimset ja loovat tööd, elastsust, poliitilist kogemust, ideerohkust ja nende pingutuste kestust. Saksa välisajaleht on Saksa poliitika representatiivne organ, mis vastab kahekordsele nõudele — ilmumisaja sündmustele ja arvamise kujundamisele üldpoliitika suhtes.

Roosevelt jäht õhutoetuspunktidele

„Hamburger Fremdenblatt" 6. I 1943

Mere vabaduse nõude eeskujul on viimasel ajal muutunud „õhu vabadus" tähtsaimaks tüliküsimuseks Washingtoni ja Londoni vahel. Londoni õhusõidukorrespondendid näevad Ameerika nõudmistele järeleandmises ukse avamist ameerikalastele Briti impeeriumi. Olevat küsimus, kas see kujuneb Inglise-Ameerika koostööks õhus või võitluseks USA ja Inglismaa vahel. Churchilli inglise toetuspunktide Ameerikale müümise poliitikasse suhtuvad paljud inglased kahtlevalt.

Ameerika on suuri summasid investeerides ehitanud moodsaid lennubaase Ida-Indiasse, Islandisse ja Brasiilia toetuspunktidesse. Mis aga inglise õhu- ja majandusringkondi kõige enam häirib, on see, et Ameerika ehitab ka Lääne- ja Põhja-Aafrikasse lennuvälju, mis maksavad varandusi, nagu „Time" ütleb.

De Gaulle'i Aafrikas, Belgia Kongos, Libeerias ja Dakaris ehitavad ameerika insenerid juba ammu karavaniteid ja inseneridega on ühes tulnud ka sõjaväeüksused ning heisanud Ameerika lipu.

Selle kontinentidevahelise õhuliikluse võrgu väljaehitamise-ameti juhiks on endine New Yorgi kuberner Herbert Lehman, kes seisab tihedas koostöös Ameerika era-õhuametiga. Inglismaa silmade all on alanud uus järk Ameerika maailmavalitsemisplaanist, mis esmajoones on suunatud Briti impeeriumi huvide vastu.

Rindeülesanne

„Revaler Zeitung" kirjutab:

1918. a. relvade vaherahu puhul Compiègne'i metsas tekkis kaevikutes ja marsil sõdurilegend, millel on palju teisendeid nagu igal ehtsal rahvalegendil:

Viimasel hetkel enne vaherahu jõustumist piitsutavad veel üksikud lasud üle granaatidest üleskiuntud maa-ala, mille pärast nii palavalt võideldi, kuni püssitorust väljub viimne kuul selles sõjas Prantsusmaaga. Võib-olla saatis prantsuse sõdur vastasele viimse tervituse, enne kui ta tõmbas seljast sõdurikuue, et jällegi künda raskeid põlde, millel nii kaua puudus peremehe tugev käsi. Viimne maailmasõja kuul ei leidnud aga rahu, see ei langenud oma teekonna lõpul maha nagu paljud teised, vaid rändas aasta-aastalt, päev-päevalt ümber maailma. See muutus sümboliks, et sõda ei olnud veel lõppenud, et ei järgne rahu ja uus elu, vaid uus vaen, uus viha, uued sõjad.

Nii rändas viimne maailmasõja kuul ikka veel. Ta oli kõikjal, kus maailma segaduses kõlasid esimesed lasud .. ja unustatud kuul ruttas alati ette kõige esimesest lasust. Rahutu kuul Prantsusmaalt leiab rahu alles siis, kui maailmas valitseb lõplik rahu. Viimase lasuga lõpevad tema Ahasveeruse-rännud.

Saksa ajalehemeestele meenus legend, kui nad mõni päev enne aastavahetust 1941 lendasid üle lumiste väljade Tallinna. Seegi maa uskus pärast esimest maailmasõja põrgut olevat leidnud rahu ja vabaduse. Ta ei teadnud midagi maailmasõja viimsest kuulist, mis oma rahutuil rännakuil 1940. a. siia jõudis, kui bolshevikud üle piiri tungisid ja kui nende hirmuvalitsus laskus leinavarjuna eesti perekondadele.

Lumi kattis palju õudust, kui lehemehed saabusid linna, kus nad tahtsid luua ja töötada selleks, et esimese maailmasõja rahutu kuul ei saabuks kunagi tagasi.

Uus Leedu ajaleht

Siiani Kaunases ilmunud päevalehe „I Laisve" („Vabadusele") asemel on käesoleva jaanuari algusest hakanud ilmuma uus ajaleht „Ateitis" („Tulevik"). Esimese numbri juhtkirjas märgib toimetus, et praegustes eraordsetes oludes on ajalehe peamiseks ülesandeks pakkuda lugejaile võimalikult ruttu õiget informatsiooni, paljastades ühtlasi vastaste valesid, et soodustada elanikel rahulist tööd, mis on vajalik kodumaale ja rindele.

Kõnelemata mingisugusest missioonist — öeldakse juhtkirjas edasi —, elavad leedulased usus oma maa kaunisse tulevikku uuendatud Euroopas. Ajalehe uue nimetuse on dikteerinud uus ajastu oma uute eesmärkidega.

„Tevija"

4000-AASTANE EGIPTUSE MUUMIA

Määri linnustest on paremini säilinud Buchlau linnus määri Slovakkias, mille omanik krahv Berthold hiljuti maeti sealsele perekonna-kalmistule. Kadunu oli tuntud ajaloolise kirjanikuna ja ajalooliste esemete kogujana. Suures kogus pälvib tähelepanu egiptuse muumia, mis on toodud enne Maailmasõda Aleksandriast Buchlausse ja mis on 4000 aastat vana. DD

Rahvuslikke ürritusi käesoleva sajandi algul

9

Võitlus emakeelse kooli pärast

Kui meie kodumaal pandi maksma vene kord — vene koolid, kohtud, ametiasut. —, siis sai rahvale osaks suur pettumus ta keele kõrvalejätmise, isegi veel enam — kõrvaletõrjumise läbi avalikust elust. — Aleksandrikoolist, mis hakkas tööle rahva poolt suure vaimustusega, kuid ka suure vaevaga kogutud raha alusel, sai kavatsetud eesti keskkooli asemel õieti harilik vene linnakool, mis kuulus alamate õppeasutuste hulka. Rahva niisugune äpardus oli tolle aja kohta täieti loomulik. Aleksander II valitsuse ajal mõjulepääsenud leige vabameelsus kadus ta järglase Aleksander III ajal nii tälelikult, et venestamisevool tungis visalt isegi autonoomsesse Soomesse, hoopis kõnelemata Balti maadest. Ebausk vene rahva ja ta riigi igasuhtelisse suurusesse ja võimusse kasvas ja levis kiiresti rahva keskel, nii et hakkas maad võtma isegi laialistes harimatutes hulkades. Vene marurahvuslased olid veendunud, et Lääne-Euroopa on mäda ja et vene rahvale on saatuse poolt määratud tähtis lunastaja-osa. Ja seda ruttasid venelased oma valitsusega eesotsas kuulutama ja ka teostama kõikjal, kus vähegi võimalik.

On arusaadav, et niisuguse mõttevilsi juures ei antud väikerahvaste soovidele emakeele õiguste suhtes mingit tähendust. Vististi küll väga harva näiteks leidus meie kodumaal tol ajal vene ametnikke, ükskõik misuguselt alalt, kes oleksid kas või huvi pärast vacvaks võtnud eesti keelt nilgi palju õppida, et oleksid võinud eesti ajalehte lugeda. Nad võisid elada siin kümneid aastaid ja eesti rahvaga oma tegevuses kokku puutuda, aga siiski taipasid nad ehk ainult paar sõna rahva keelt. Ja kui siis juhtuski, et mõni ametnik, kes rahvaga palju kokku puutus, nagu rahukohtunik, hakkas eesti keelest aastate jooksul küllalt aru saama, ei tohtinud ta seda ametiasjuski tarvitada. Kogu oma asjaajamist — kohtumõistmist — pidi ta toimetama tõlgi kaudu, kui protsessiosalised vene keelt ei osanud.

Rahva pahameel niisuguse kavakindla umbkeelsuse vastu oli suur, kuid parata ei olnud midagi. Küsimuses ei seisnud siin mitte rahva loomulik õigus tarvitada kõikjal oma maal oma emakeelt, vaid Vene valitsuse kindel tahtmine teha kõik Vene riigis elavad rahvad vähehaaval venelasteks — nii keelelt kui ka meelelt. Vene valitsevate ja mõõduandvate ringkondade juhmus selles suhtes oli erakordselt suur. Nad ei suutnud näha ega mõista — harilikult ei võtnud vaevaks seda püüdagi —, et eesti rahvas seisis oma tervikluses tunduvalt kõrgemal kultuuritasemel kui vene rahvas ja et eestlastel oli tugev rahvuslik iseteadvus, mis iial ei lepi oma rahvuslike õiguste allasurumisega. Muidugi ei puudunud vene haritlaste keskel ringkonnad, kellede vaadetele ei vastanud teiste rahvaste ümberrahvustamise püüded. Aga niisugustel ringkondadel ei olnud tegelikus elus mingit mõju. Ametlikult pidi Vene riigi piirides valitsema nüüd igal pool ainult vene keel sellest hoolimata, kas rahvas seda oskas või mitte. Kavas oligi ette nähtud, et mõne aja järel pidid kõik Vene riigi elanikud oskama vene keelt, ja ühtlasi loodeti vististi, et nad siis vähehaaval unustavad oma emakeele. Tegelikult aga oli lugu otse ümberpöördult: see vähene vene keel, mis algkoolis õpiti, unustati aastate jooksul peaaegu täieti.

Nii siis ei andnud venestamispüüded meie rahva keskel mingeid Vene valitsuse poolt soovitud tulemusi, vaid nad suurendasid rahva iseteadvust ja kõvendasid ta vastupanuvõimet venestamispüüetele. Ei vaikinud avalikus elus ka iial hääled, mis nõudsid emakeele õiguste laiendamist, kõigepealt aga emakeelseid koole mitte ainult alamas, vaid ka keskmises astmes. Säärase nõudmise väljendamine avalikult — ajakirjanduses ja koosolekutel — oli küll kitsendatud, aga mitte täielsti keelatud. Ja niipea, kui tuli esimene võimalus oma nõudeid emakeelse kooli suhtes julgemalt ja kuuldavamalt avaldada, hakati seda kohe üldiselt tegema.

Kui revolutsioonitorm 1905. aastal hakkas ka üle Eesti kihutama, siis oli üks kindlamaid ja üldisemaid nõudmisi, mis paljudel koosolekutel ette toodi, eesti keele õiguste suurendamine kõigepealt koolis. Ehk küll varsti selgus, et tsaarivalitsusel on esiotsa veel küllalt jõudu tormi vaigistamiseks, jäi sellest suurest möllust siiski midagi järele ka head. Vene riigis asuvate mitte-vene rahvaste seisukohalt tuli selles suhtes üheks kõige tähtsamaks — kui mitte k õ i g e tähtsamaks võiduks pidada õigust asutada emakeelseid koole, ka keskkoole. Niisuguseid kcole pidi aga seltskond ise ülal pidama, ilma mingi toetuseta riigilt. See tingimus paistis algul väga raske olevat. Kuid rahval oli julgust. Ja mitte ainult julgust, vaid ka indu ja usku endasse Lühikese aja kestel kutsuti üle kogu Eesti ellu hea hulk eesti õppekeelega erakoole, suuremalt osalt esiotsa küll progümnaasiume, kuid ka kohe üks keskkool — Tartu Eesti Noorsoo Kasvatusseltsi tütarlaste gümnaasium.

Nüüdsel ajal võib näida iseäralikuna ja arusaamatuna, miks asutati siin esimesena nimelt tütarlaste keskkool, kuna ju poiste kõrgemat haridust tol ajal tarvilikumaks ja tähtsamaks peeti. See nähtus põhjenes olukorral, mis aastat kolmkümmend viis tagasi meie kodumaal alles valitses. Ei saa ütelda, et võõrkeelne kool oleks tol ajal enam suutnud meie rahva liikmeid otse ümber rahvustada. Aga vene kool ei jäänud noortele, eriti nõrgematele täiesti mõjuta. Tilgutati venekeelseid lauseid ja sõnu oma kõnesse, harjuti mitte hindama, vaid ülehindama vene kirjandust ja üldse vene vaimuelu, kuna kõike oma kalduti pidama veelgi kehvemaks, kui see tol ajal oli. Niisugune võõrapärane vaim kandus naiste kaudu loomulikult perekonda ja andus niisama loomulikult lastele edasi. Sel viisil ei saanud just eriti eesti haritud perekonnas tekkida alati puhast rahvuslikku vaimu, vaid see oli mõnikord seotud venelusega. Niisuguse halbuse kaotamiseks peeti kõige kohasemaks asutada tütarlastele emakeelne kool. Kõigis sellelaadilistes erakoolides oli õppekeeleks eesti keel, välja arvatud Vene ajalugu ja Vene maateadus ja muidugi vene keel. Viimast õpetati nii hoogsalt, et eestikeelsest koolist ülesminek kroonukoolide kõrgematesse klassidesse või ka keskkooli lõppeksami tegemine ei valmistanud korralikule õppijale erilist raskust.

Võib-olla ei olnudki nii tähtis õppekeel kui vaim, mis valitses nendes eestikeelsetes erakoolides, mida harilikult pidasid ülal rahvaharidusseltsid. See oli täiesti rahvuslik vaim, küll vaba teiste rahvaste halvustamisest, kuid ühtlasi omaenda rahvuslike varade õiglaselt hindaja.

Sellal kui kroonu-keskkoolides meie kodumaal vene õpetajaskond suhtus mitte-vene õpilastesse rahvuslikult enamasti salliva ükskõiksusega — erandeid leidus muidugi siingi —, oli just alamates koolides olukord sageli palju halvem. Eriti tuntud olid meil oma vene vaimu poolest peale vene õigeusu kirikukoolide veel ministeeriumikoolid maal. Nende koolide poolt ja vastu peeti avalikkuses ägedat võitlust. Pooldajad leidsid, et ministeeriumikoolc tuleb asutada võimalikult palju sellepärast, et nad annavad suuremat haridust kui vallakoolid ja on igas suhtes paremini varustatud. Õppekava poolest nende tasemel seisid kihelkonnakoolid, aga viimaseid oli muidugi vähe. Ministeeriumikooli vastased osutasid võõrale vaimule, mis valitses enamas jaos neis koolides. Õpetajaid nimetas ametisse valitsus oma tahtmise järgi. Seejuures tuli ette juhtumeid, et kui mõnda ministeeriumikooli sattusid kõik või suurem osa rahvusliku meelsusega õpetajaid, siis paigutati osa nendest mujale ja asendati teistega, isegi umbvenelastega.

Ei ole niisuguses olukorras ime, et just ministeeriumikoolides tuli ette nähtust, kus õpilasele riputati kaela papitükk märkusega, et ta on kõnelnud vahetunnis ja vabal ajal eesti keelt. Teises ministeeriumikoolis jälle laskis õpetaja luteri usku õpilasi laulda luteri kiriku laule vene keeles ja lugeda venekeelset uut testamenti — et nad vene keelt kiiremini õpiksid. Iseendast ei ole ju selles kõiges mingit kurjust, kuid tolleaegses olukorras ja tolleaegse arusaamise järgi oli see õpilastele mitte ainult võõrastav, vaid otse haavav. Tähendatud õp. unustas, et tol ajal kasutati usku meie kodumaal venestamise vahendina.

Muide, ka teistes koolides tuli vahel ette juhtumeid, kus õpetajad unustasid kohuse oma rahvuse vastu. Nii seadis üks kihelkonnakooli juhataja sisse karistusvihiku — või pidi see olema häbivihik? Poiss, kelle käes vihik parajaeti oli, pidi luurama neid, kes kõnelesid eesti keelt. Kui ta tabas mõne niisuguse „kuriteolt", siis pidi ta sellest teatama õpetajale, ja vihik anti edasi „kurjategijale", kuni tema omakorda leidis uue „kurjategija". Nii rändas vihik käest kätte. Kas see soovitud tulemusi andis, on kahtlane, sest hiljem jäeti see kõrvale.

Sääraseid veidraid ja kohmakaid venestamispüüdeid leidus valla- ja kihelkonnakoolides siiski võrdlemisi vähe, sest nendes koolides töötasid rahva poolt valitud õpetajad, kes palju ei julgenud ilmutada oma pugemispüüdeid, kui nendel leiduski sääraseid omadusi. Et seisukorda selles suhtes paraneda, hakkasid vallad ministeeriumikoolide asutamisel nõudma endile õpetajate valimise õigust, mille nad mõnikord saidki.

Kuid kõige kindlamaks abinõuks täiesti rahvuslike koolide loomiseks olid ikka rahvaharidusseltsid, millede võrk olude lahenemise järel pärast 1905. aast. kiiresti levis üle terve kodumaa. Nad asutasid koole, mis said võimsateks võistlejateks ministeeriumikoolidele. Nad ehitasid häid, moodsaid koolimaju, hoolitsesid korralike õppevahendite eest ja panid ka rõhku õpilaste elamise korraldamisele kooli internaadis. Et õpetajate valikul oli hindamisel üheks tähtsaks tingimuseks — peale kutseliste võimete — inimese meelsus, on endastmõistetav. Seepärast said õpilased rahvaharidusseltside koolides õige rahvusliku kasvatuse nimelt niisuguses eas, mil inimene on võõrastele mõjudele kõige vastuvõtlikum.

Kaugelt kõik rahvaharidusseltsid ei suutnud kohe koole käima panna. Kuid nendegi töö ei olnud rahvusliku hariduse süvendamises ja levitamises tähtsusetu. Nad asutasid raamatukogusid, panid toime mitmesuguseid üldhariduslikke kursusi ja kõneõhtuid, edendasid näitemängu ja muusika asju. Kui iseseisvuse tulek ei oleks nende tööd kooliharidusse korraldamisel vähendanud või hoopis üleliigseks teinud, siis oleksid nad selle teohimu järgi otsustades, mida nad ilmutasid, rahvusliku hariduse enendamisel suuri tulemusi saavutanud. Ja seda kõike rahva omaalgatuselja omajõul.

A. HANKO

Kohtust

KOLMEKORDNE · SISSEMURDJA VANGI

Ööl vastu 16. detsembrit 1941. a. varastati Tartumaal Peedu suvituskohast Maali ja Johannes Kliveti suvilast mitmesugust majakraami.

Kahtlus varguses langes elukutselisele retsidivistile Valdur Loogile. Ülekuulamisel tunnistas Valdur Loog ennast varguses süüdi, seletades, et avanud ukse valevõtme abil.

Samuti murdis Valdur Loog veebruarikuus 1942 Peedu suvituskohas asuvasse Richard Sarapi suvilasse, kust ära viis mitmesugust majakraami. Majja pääsemiseks oli ta keldri akna koos raamiga eest ära murdnud ja akna avause ees olevad raudtrellid kõveraks painutanud.

Ülekuulamisel tunnistas Valdur Loog, et tema poolt on toime pandud ka ööl vastu 5. jaanuari 1942. a. sissemurdmine Elvas, Kalda tn. 13 asuvasse Anna Sperrlinki korterisse, kust kaasa viis elektritriikraua, mitmesuguseid elektritarbeid, sukki ja habemeajamise abinõusid. Läbiotsimisel leiti V. Loogi korterist muu seas ka Anna Sperrlinkilt varastatud triikraud. Majja pääses ta verandalt eluruumidesse viiva ukse lahtimurdmise teel.

Valdur Loog on varemalt varguste eest kõrduvalt karistatud. Viimasest 5-a. vanglakaristusse kandmisest vabanes ta alles aprillikuus 1941. a.

Tartu Ringkonnakohus otsustas Valdur Loogi karistada iga süüteo eest eraldi 6-aastase sunnitööga.

KODUAETUD VIIN LÄKS KALLIKS

Aprillikuus 1942 sai Elva rajooni konstaabel andmeid, et Elva vallas Lohusoo talus elutsev Aleksander Püvi ajab oma kodus puskarit.

Läbiotsimisel leiti tänn meskiga, viinaajamistorud ja üks tugevasti puskari järele lehkav tühi pudel. Aleksander Püvi seletas algul, et tema polevat viinaajamisest osa võtnud, vaid viinavalmistajaks olnud temale põhadeks külla sõitnud vend. Samuti olevat läbiotsimisel leitud viinaajamiseks vajalikud riistad venna poolt kaasa toodud. Hiljem tunnistas A. Püvi siiski, et viinaajamine toimunud tema abiga. Viina saadud üldse neli pudelit, mis omavahel ära jaotatud.

Tartu 3. jaoskonnakohtunik otsustas Aleksander Püvit karistada 1000 Rmk. või selle mittemaksmisel 8-kuise aresti-ga.

Veetoru sulatamisest tekkis tuleoht

Elle tegi tuletõrje lendsalk kaks väljasõitu. Hommikul veidi peale kella 6 süttis Soola tn. nr. 13 põlema korstna tahm ning keskpäeval oli veetoru lahtisulatamisel tekkinud tuleõnnetus Oa tänavas nr. 2 asuvas H. Kivisaare majas.

Viimatinimetatud kohas tekkinud tuleõnnetus on iseloomulik nendele tulikahjudele, mis saavad alguse külmadel talvekuudel veetorude lahtisulatamisel. Siin oli majaperemees kinnikülmunud veetoru lahtisulatamiseks valanud betoonpõranda vahel saepurus oleva veetoru üle bensiiniga ning selle süüdanud. Kuigi majaomanik seejuures oli ettevaatlikult talitanud, süüdas bensiin saepuru. Tuletõrje likvideeris tule hakatuse, milleks oli vaja lahti kangutada tulepesa ümbrus.

Kolmas tulikahju tekkis täna öösel kella 3 ajal Ülikooli tisleri töökojas Gustav Adolfi tänavas. Siin oli tulesäde teadmata kuidas sattunud laastudesse ja höövlipurusse ning süüdanud kaks saemasinat, mis hävisid tules. Samuti põles tules ära osa töökoja põrandast.

Dr. Mäe kutsekogulaste keskel

Neljandad Eesti Kutsekogude Keskliidu õppepäevad Tallinnas

Eile algasid Tallinnas Eesti Kutsekogude Keskliidu neljandad õppepäevad juhtivaile isikuile, mis käsitlevad EKK praegusi otseseid ülesandeid. Osavõtjaid oli saabunud kõigist maakondadest üle Eesti, välja arvatud Saaremaa.

Õppepäevad avas EKK komissaarne juhataja R. Karro. Järgnesid ettekanded kindralkomissari referentidelt A. Dürhammerilt ja valitsusnõunik H. Vossilt ning EKK peaosakondade juhatajalt V. Pihlakalt ja P. Puumilt, „Puhkuse ja Elurõõmu“ töost kõneles V. Sirak. Sõnavõtuga esines ka Rahvaksvatuse Peavalitsuse juhataja B. Meret.

Pärstlõunasele koosolekule saabus Eesti Omavalitsuse juht dr. Mäe, kes oma poolteisetunnises sõnavõtus kõneles tööprobleemidest ja aktuaalsetest päevaküsimustest. Kõne võeti vastu elavate kiiduavaldustega.

Referent A. Dürhammeri kõne andis põhjaliku ülevaate töötajate varustamise küsimuse põhimõtteist ja EKK üha suuremast ülesandest sel alal.

Rahvaksvatuse Peavalitsuse juhataja B. Meret puudutas oma kõnes EKK ja Rahvaksvatuse Peavalitsuse vahelist koostööd, eriti väljaspool Tallinna.

Suure elavusega tervitati Eesti Omavalitsuse juhi dr. Mäe saabumist õppepäevadele. Selles nähti järjekordset kinnitust Eesti Omavalitsuse ja EKK tihenevast koostöost. Õppepäevadest osavõtjad jälgisid huviga dr. Mäe kõnet tööprobleemide ja aktuaalsete päevaküsimuste üle. Kõne lõppedes puhkesid elavad kiiduavaldused. Pärast lühikest vestlust õppepäevadest osavõtjatega lahkus dr. Mäe õppepäevadelt.

Õppepäevad jätkuvad täna.

„Säästa, säilita ja kogu!“

ERÜ uus suur rändnäitus korraldamisel

ERÜ-l on praegu käimas ettevalmistused suurema rändnäituse korraldamiseks, mis avatakse Tallinnas veel käesolevat kuul. Rändnäituse põhimõtteks on: „Säästa, säilita ja kogu!“

Näitus on jagatud kolmeks peaosakonnaks, mis omakorda jagunevad allosakondadeks. Üldosakonnas on esitatud kõik vanamaterjali ja jäätmete kogumise alal väljaantud broshüürid, plit. ja tekstplakatid ning üleskutsed, samuti ka ERÜ organisatsiooni skeem.

Allosakondades on esitatud tekstiiljäätmete, toidujäätmete, vanapaberi ja vanametalli saadused. Mitmesuguste saaduste allosakonnas näidatakse kummi, klaasi ja naha kasutamist. Näitus viiakse edasi kõigisse linnadesse.

Ühiskondlik toitlustamine Lääne-, Viru- ja Järvamaa linnades

SUUR NÕUDMINE ERÜ SUPILE SISEMAAL

ERÜ ühiskondliku toitlustamise osakond ja ringkonnaametid on jõudnud jälle suure sammu edasi kava teostamisel, mis näeb ette rahvaköökide asutamise kõigis suuremates linnades.

Läänemaal alustas ERÜ rahvaköök Haapsalus tegevust 10. jaan. Praegu valmistatakse suppi päevas 300—400 liitrit. Et nõudmine supi järele on tunduvalt suurem, on kavas valmistatava supi hulga suurendamine kuni 700 liitrini päevas.

Virumaal läks aasta lõpul käiku rahvaköök Rakveres. Piiratud valmistamisvõimaluste tõttu saadakse praegu päevas anda kuni 400 liitrit suppi. Et nõudmine ERÜ supi järele on tunduvalt suurem, on praegu käimas ettevalmistustööd rahvaköögi avamiseks Rakveres. Valmistatava supi hulk päevas tõuseb siis 1000 liitrini.

Järvamaal on kavas ERÜ rahvaköökide avamine kolmes linnas, Paides, Tapal ja Türil, 1. veebruaril avatakse rahvaköögid Tapal ja Türil.

Türil on ruumid olemas ja seal hakatakse valmistama suppi 300 liitrit päevas. Sellest jätkub 600 õpilase ja puudustkannataja varustamiseks sooja toiduga. Supi valmistamine Türil toimub kooliõpetajate ja koolide teenijate kaasabil, nii et ERÜ ei tarvitse rakendada supi valmistamiseks palgalist tööjõudu.

Tapal hakatakse suppi valmistama kahes välisköögis. Päevane valmistamisvõime on 300 liitrit. Suppi jätkub algul ainult õpilaste ja toetustvajajate toitlustamiseks. Ka Tapal teostavad supi valmistamist koolid oma tööjõuga.

Paides asutatakse ERÜ rahvaköök. Valmistatava supi hulk päevas on 400 liitrit. Peale õpilaste ja toetustvajajate saadakse suppi anda ka asutuste teenistujaile.

Rahvaköögi avamise eeltööd Paides võtavad rohkem aega kui Tapal ja Türil. Jaanuari teisel poolel valmib ERÜ tellimisel Tallinnas Krulli tehases 500-liitrise mahutavusega keeduka-tlaid, millest üks saadetakse Paidesse seal asutatava rahvaköögi jaoks.

Keeduka-telde valmimisel alustavad ERÜ rahvaköögid tööd peale Paide veel kolmes maakonnalinnas.

Sisemaalt

ABISTATI PÄRNU KÜÜDITATUTE PEREKONDI

ERÜ Pärnumaa ringkonnaamet jagas rahalist toetüst küüditatute sõjajäänud perekondadele. Üldse jagati 20.400 Rmk., kusjuures peamiselt abistati lasterikkaid perekondi.

UUSI ÕPPINUD POLLUMEHI

arvult 18, saatis ellu Väimela põllunduskeskkool järjekordse uue lennuga.

TEATRI ÕPIRÜHM KURESSAARES

alustab lähemal ajal kohaliku teatri juures tegevust, eesmärgil, et soetada teatrile värskeid lavajõude.

UUSI HELINDEID ETTEKANDEL

Reedel esines Pärnu „Endlas“ iseseisva kontserdiga bariton Arno Niitof. Kontserdi kavas oli muu hulgas ka uusi eesti helindeid. Nii tuli esiettekandele J. Bleiwe „Hulguse laul“ ja Ed. Oja „Sügismaru“.

RAHVAÜLIKOOL PETSERI

Petseris on praegu käimas kohaliku Rahvaülikooli rajamise eeltööd. Rahvaülikool alustab tegevust niipea, kui on leitud seks sobivad ruumid.

PETSERI TULETÕRJE LENDSALGALE AUTO

Petseri tuletõrje kaotas sõjapäevil mootorveokeid. Tuletõrje liikmeskonna poolt on hangitud autoosasid, ning nüüd on käsil lendsalgale auto monteerimine.

37 EMAKAARTI RAKVERES

Rakveres on seniajani välja antud 37 emaeeliskaarti. Lasterikkamaks Rakvere emaks on Ingel Veermäe, kes on sünnitanud 9 last, kellest 7 elavad.

EESTIKEELNE LÜHIFILM EESTI KINODESSE

Kõigis Eesti kinodes tuleb etenduse eestikeelne lühifilm „Suur äpardus“, milles käsitletakse spekulantide vastutamatut tegevust. Film filmiti l. a. Riias läti tuntud näitlejate kaastegevusel. Lühifilm sünkroniseeriti Riias ka eesti keelde. Eestikeelset teksti kõnelevad Tallinna näitlejad Felix Moor, Arno Suurorg, Oskar Pölla ja Erna Korjus.

Organiseeritakse Harju noortemalevat

„Eesti Noorte“ organiseerimine Harjumaal võtab järjest hoogu. Seni on organiseeritud üksused Kohilas 20 noorega, Järvakandi tehastes 30 noorega jne. Ka Kõnnu, Juuru, Kehra ja Hageri algkoolide juures tegutsevad noortelüksused.

Organiseeritud on ka maleva staap.

Veoautod varustatagu viivitamatult gaasigeneraatoriga

Kuigi meil võrdlemisi palju veoauto-omanikke on oma veoautod generaatorgaasi küttele ümber ehitanud, on siiski osa veoautosid veel ümber ehitamata. Viimaste veoautode omanikel tuleks kasutada teeolude tõttu talvel tekkivat transporttööde vaheaega gaasigeneraatori montaazhi läbiviimiseks. Samuti tuleb püüda ühendada generaatori montaazhi jõuvankri mootori või shassii remondiga, et ei tekiks asjatut jõuvankri seismist montaazhi teostamsel või vastavas töökojas järjekorra ootamisel. Juhime siinjuures veoauto-omanike tähelepanu eriti sellele, et nad asuksid võimalikult kohe oma veoautode ümberehitamisele generaatorgaasi küttele, kuna veoautode jaoks on meil olemas valmis gaasigeneraatori-komplekte küllaldasel hulgal koha peal ja talvisel hooajal töökodade vähema koormatuse korral teostuks montaazh kiiremini.

Gaasigeneraatori saamiseks tuleks veoautode ja veotraktorite omanikel esitada Majandus- ja Rahandusdirektooriumi Transportosakonnale Tallinnas, Vabadusväljak 2—19 (telefon 417-07 ja 436-99), avaldus kas vastaval blanketil või selle puudumsel kirjas, ära näidates jõuvankri registreerimistunnistusel loetletud tehnilised andmed. Gaasigeneraatori-komplekti hind, olenevalt tüübist, on 1350—1550 riigimarka, millele lisanduvad veel tegelikud kulud generaatori monteerimiseks veoautodele.

Vaja rajada 5000 ha uut metsa

Teostatakse käbide kokkuostu. Sõjas hävines 660.000 tihumeetrit metsamassi. Preemiaid käbide kogujaile

Eelmiste aastate eeskjul teostatakse ka tänavu männi-, kuuse- ja lehisekäbide kokkuostu. Kõige suurem vajadus on käesoleval hooajal männikäbide järele, sest männiseemne saak on viimastel aastatel olnud kaunis tagasihoidlik ja tarvidus männiseemne järele on metsa järelkasvu eest hoolitsemisel kõige suurem.

Käesoleval aastal on kavas rajada vähemalt 5000 hektaari uut metsa, peale selle aga täiendada eelmiste aastate metsakultuure ja kasvatada taimeaedades metsaistutamiseks vajalikke taimi.

Männikäbide kogumise ergutamiseks võimaldatakse peale metsaülemate poolt tavalise tasu maksmise männikäbide kogujaile veel mõningaid preemiaid.

Metsast saadav väärtuslik puitmaterjal kohustab meid hoolitsema metsa järelkasvu eest. Metsa uuendamisele tuleb pöörata suurt tähelepanu seetõttu, et meie metsad kannatasid eriti raskesti enamlaste võimuaastal sooritatud laastavate raiumiste ja 1941. aasta suvel sõjategevusest tingitud metsapõlemiste ja vigastuste läbi. Sõjamõllus rikuti ja hävis meil ligi 3000-hektaarilisel pinnal ümmarguselt 660.000 tihumeetrit metsamassi.

Kõik need metsadele löödud haavad tuleb kiires korras parandada. Laastatud ja põlenud metsa asemele tuleb võimalikult kiiremini rajada uus metsapõlv. Samuti tuleb metsastada käesoleva talve raiestikud.

Kõige hõlpsam on käbisid koguda raielankidel üheaegselt metsaraietööga, sest langetatud puudelt on käbisid kerge kätte saada. Käbide kogumise hõlbustamiseks on valmistatud vastavad käbikogumise konksud, mis kergendavad käbide kogumist kasvatelt puudelt. Neid konkse võivad käbikorjajad saada metsaülematelt ajutiseks kasutamiseks.

Metsakülvide teostamiseks ja taimeaedade täiendamiseks vajatakse meil aastas umbes 5000 kg männi- ja 2500 kg kuuseseemneid. Seemnete saamiseks teostati meil käbide kokkuostu normaalsetel aegadel peamiselt käbikuivatiste rajoonides. Juba möödunud talvel selgus, et see moodus tööjõu-puuduse tõttu ei rahulda tarvidust, kuna pealegi enamlaste võimupäevil 1/5 meie käbikuivatistest hävis.

Metsa järelkasvu teostamisel vajaliku seemnekoguse saamiseks rakendati tänavu käbide korjamise tööle metsaametkonnad sundtöökohustuse korras ja organiseeriti käbide, eriti männikäbide kokkuostu preemiatesüsteemi alusel. Metskondades, kus käbikuivatised puuduvad, rakendatakse käbide kuivatamiseks saunad ja rehetoad.

Narvas avati linna raamatukogu

Narvas avati Kooli tänav 8 uutes avardatud ruumides linna raamatukogu. Kogus on veel hulk tööd, et 35.000-köitelist raamatukogu täielikult korrastada. Bolshevikud olid endise kogu paisanud segamini mingisse pimedasse ja mittesuletavasse ruumi. Samuti on bolshevikud hävitanud hulga raamatuid. Kogus on ümmarguselt 5000 eestikeelset ja 10.000 saksakeelset raamatut ja hulk prantsuse-, inglise-, rootsi- ja muukeelseid raamatuid.

Ka lugemistuba on hästi varustatud. Arvukate ajalehtede ja illustreeritud ajakirjade kõrval on mitmeid teatmeteoseid ning eesti, saksa, vene leksikone. Samuti on tähelepandav kogu vanemaid teoseid, enamuses ajaloolisi, reisikirjeldusi ja ka muud kirjandust XVIII ja XIX sajandist. See arhiivraamatukogu on kõigi asjahuviliste teenistuses, küll mitte laenutamiseks, vaid ainult lugemistoas kohapealseks tarvitamiseks.

Tütarlaste-koolides rohkem rõhku majapidamisõpetusele

Aastates, kus tütarlapse areng saavutab oma omapära, tuleb koolides pöörata rohkem tähelepanu naiselikemalike omaduste väljakujunemisele. On oluline panna enam rõhku majapidamis- ja käsitööõpetusele. Mitte alati pole sellele küllalt tähelepanu pööratud. Olukorda raskendavd sõjaolud, raskused vajaliku materjali hankimisel, õppeaja lühenemine ja õppejõudude puudus.

Hiljuti ilmus Saksas haridusministri eeskiri, mis näeb ette tütarlaste kasvatuse omapära säilitamist ja majapidamisõpetuse edendamist. Majapidamisõpetust ei tohi koolides, vaatamata raskusile hooletusse jätta.

K ä s i t ö ö õ p e t u s e s on oluline mõningaid alasid põhjalikumalt käsitleda (nagu lõikejoonistus, kavandite joonestamine jne.). Ka igasuguste parandustööde jaoks korraldatagu süstemaatiline õpetus. Kõikide tööde juures rõhutatagu kokkuhoidu ja vajadust kohaneda maksva olukorraga.

Sama on maksev ka m a j a p i d a m i s õ p e t u s t e kohta. Tuleb õpetada lihtsate toitude valmistamist, mis on kohased kitsais oludes. Teisi koduse töö alasid, nagu tubade korrashoidu, lauakatmist, pesupesemist, ja töid kooliaias käsitletagu põhjalikumalt.

Ligemal ajal määratakse Saksas koolivalitsuste poolt ametisse majapidamisõpetuse kontrolli teostamiseks ja õppejõudude järelkasvu kindlustamiseks majapidamisõpetuse erialalised nõuandjad. Viimased asuvad tööle igas maakonnas ja nende arv oleneb maakonna suurusest ja liiklemisoludest.

Erialalisteks nõuandjateks võivad saada ainult sobivad, oma elukutses kogenud teoreetiliste ja praktiliste teadmistega naisõpetajad.

Nõuandja ülesandeks on tutvuda koos koolinõunikuga oma ringkonna koolide majapidamisõpetuse olukorraga. Ta annab nõu nii õpetajaile kui koolinõunikule majapidamisõpetusse puutuvais küsimusis. Ta korraldab ka majapidamisõpetajate ettevalmistust, seejuures on ta abi oluline eriti noorte õpetajate nõuandjana.

DD

Mulgimaa südames - Tarvastus

Mu ainukeseks mälestuste pagasiks Viljandist teele asudes on teadmine, et Tarvastu *keskuseks on* värske linn Mustla, millel „puudub 99 tänavat sajast ja kõik põiktänavad kulgevad põllule“.

Mulgina olin varemgi kuulnud Tarvastu vanust rahvakombeist ja nüüd pidin isikliikult täitma üht sellist traditsiooni. Nimelt sõbra tütrele varrudel vaderiks olles pidin pärast ristimistoimingu lõppu vastu õunapuu tüve puruks virutama pühitsetud veega taldriku — sest kiilud toovad ju õnne!

Mustla välisest fassaadist räägida oleks tülearune — see ei erine millegagi meie kõigi väikelinnade ja alevike omast, ja tänavalst puudub tõesti 99 sajast — seal on ainult üks peatänav, kust põiktänavad põldudele välja jookse-vad.

Ainuke, mis silma köidab, on Tarvastu kirik, mis sihvakana ja nägusana kerkib tumedate kuuskede keskelt halli talvetaevasse. Eemalasetseva Linnamäe nõlvakuil valitseb tühjus ning mahajäetus, ja nagu seletavad kohalikud elanikud, pole seal viimasel paaril aastal ka suvel ühtki pidu korraldatud.

Südalinna tee ääres asetseb Vabadussõjas langenute mälestussammas, mis kommunistide poolt hävitati ja on nüüd uuesti püstitatud. Sammas, mis valmis ja avati võidupühal, 23. juunil 1939. a., võeti bolshevike poolt maha 18. juunil 1941. a. ja samba asegi tasandati. Samba hävitamiseks sõitis Viljandist kohale mitu veoautotäit mõlitsaid. Sammas püstitati uuesti 12. juuliks 1942. a. — bolshevikest vabanemise esimeseks aastapäevaks. Restaureerimistööd viis läbi Mustla linnavalitsus, keda toetas ainelselt Tarvastu vallavalitsus.

Üldse on Tarvastu ja Mustla kannatanud bolshevike läbi palju — eriti just küüditamiste näol. Nii viidi Mustla linnast tundmatulle Sarmaatia lagendikele end. kaitselidu maleva pealik ja algkooli juhataja Jüri Antsmaa perekonnaga ja end. kriminaalpolitsei ametnik Kaarel Utso. End. konstaabli Artur Änilisel ja Tarvastu eskadroni plk. Johannes Lepikul õnnestus ära põgeneda, küüditati aga viimase abikaasa.

Tarvastu vallast küüditati Jaan Reinert, maleva plk. abi, Jaan Kurg, malevkonna propagandapealik, ja Kaarel Kadak, kompanlipealik.

Umbruskonna valdadest kaotas Suislepa areteeritu na kolm inimest — Johan Rips, end. vallasekretär, Hans Rull ja Aleks. Vildik, kuna küüditati 9 perekonda 27 liikmega. Neist õnnestus Puka raudteejaamas põgeneda Jaan Veskil abikaasa ja tütrega.

Holstre vallas areteeriti Juhan Koni, kuna küüditati 4 perekonda 16 liikmega. Tarvastu vallutamisel 5. juulil 1941. a. langesid Mustla linnas punastega tulevahetusel Juhan Tinn ja Enn Kullamaa, kes mõlemad maeti Tarvastu kalmistule. Samas sõjategevuse ajal areteeriti ja vildi kaasa punaste poolt Johan Konts ja Jaan Varik, J. Konts leiti hiljem tapetuna Tuhalaane metsast, kuna Jaan Variku laip leiti alles hiljuti Viljandi ligidalt.

Ent hoolimata neist inimkaotusist on Tarvastu, Mustla ja ümbruskond asunud taas ülisehitavale tööle, ja nagu seletab Mustla abilinnavanem hr. Tõin, on elav organiseerimistöö kõikmas kõigil aladel.

Energilisemaks ühinguks on koha peal tuletõrjeühing, mis muide pühitses hiljuti oma 30. a. kestuse juubelit.

Teistest organisatsioonidest oleks nimetada *spordiselts „Sakala“* osak., millel on liikmeid 50 ümber ja kus juhiks on Ed. Samson. Omakaitset juhib hr. Pilr, kuna ERÜ asju ajab Märt Õmblus. Mustla linnavalitsust juhivad linnavanem Johan Rekand, abi Karl Tinn ja Enno Leino — sekretärina.

Tarvastu vallavalitsuses on tegemist kahel Hans Jürgensil, kelledest üks on see „päris“ isa, kuna teine teda abistab selles raskes töös. Nõuks ja abiks on Johan Männik.

Halvad on lood valgustusega, sest ainult mõnes talus vallas on „valgust ajama“ pandud tuulemootorid, kuna mujal tuleb talunikel leppida hädavalgustusega rasvalambi või säilinud õlinatukese näol.

Ent sellest puudusest loodetakse nüüd üle saada, sest linaseemnete eest antav petrooleum on jõudmas siiagi, põllusesse Mulgimaa südamesse.

—ris.

Soome nägu

Dr. Senta Maurina

Toome alljärgnevalt väljavõtte läti naiskirjaniku dr. Senta Maurina esseede-kogust „Põhjamaised teemad ja variatsioonid“, mis ilmus hiljuti „Latviju Gramata“ kirjastusel.

Et mõista Soomet, ei tohi turistina tormata läbi väikese maa kuni polaarringini. Tuleb suruda põsk Soome mullale ja tunda, kui kõva see on, tuleb uidata metsades, millest Maila Talvio tabavalt ütleb: „Mets on nagu meri... Nagu kivi upub merre, nii upuvad metsas kõik väikesed tühisused.“ Valgetel suveöödel tuleb kuulata salapäraseid hääli, mida Sillanpää on vangistanud oma raamatusse „Inimesed suveöös“, tuleb omada aega viibimiseks kuulsuseta sügavate ja vaiksete järvede kaldal, millest laulab Koskenniemi.

Tundsin Soomes vaikuse-elamust. Meile, lätlastele, sugulaslikku vaikust õppisin armastama juba Maila Talvio, Koskenniemi ja võimsa Sillanpää raamatutest. Kuid see elamus süvenes Soome-reisi kestel, kui sõitsin läbi lõputute Soome metsade, milliseil, nagu näis, ei olnud algust ega lõppu. Vaikuses avastasin soomlase hinge: soome rahva hulgas on veel inimesi, kes mõistavad ja julgevad oma m i n a g a üksi jääda. Mass on soomlasele vastik. Soome kultuuri tunnuseks on individualiseerumine igal alal. Väikestes võõrastemajades keset metsa mõistetakse otse liigutavalt arvestada külastaja isiklikke soove, mispärast võib oivaliselt puhata vähemkomfortsetes soome hotellides, kus miski pole standardiseeritud.

Omapärase ilme annavad maale rahvaülikoolid. Kui imestasin Hardolas, et nii suur ja kaunis maja rikkaliku raamatukogu ja paljude telgedega on sisse seatud ainult 40 kasvandiku jaoks, vastas mulle juhatajanna: „Kui neid oleks enam, peaksime ellu kutsuma kasarmu-vaimu, nüüd elame siin suure perekonnana.“ Rahvaülikooli juurde kuulus kuus lektorit, nii lanes seitsmele kasvandikule üks kasvataja. Sellises kasvatusasutises on kahtlemata võimalik saavutada iga üksiku suhtes perekondlikku kasvatust.

Soome rahvaülikool on tõeline elukool: ka mustatööline ja väikeses rätsepanaises äratatakse teadvus inimlikust väärikusest. Kui mulle esitati tulud ja kulud ja ma jällegi imestasin, et nii suuri summasid kulutatakse nii väikesele ettevõttele, üties juhatajanna: „Kui vaenlane kinnitaks kanna meie maale, läheks see meile veel kallim maksma.“ Ja siis mõistsin üht soomelikumat mõtet: rahvaharidus on kindlaim kaitsevall vaenlase vastu. Ükski soomlane ei ole lüli massis, ta tunneb oma väärtust, mõtleb, hindab ise, kannab eneses tõsist vastutust oma elu ja tehtud töö eest, olgu see suur või väike, vaimu- või käsitöö.

Soomlane elab tihedas sõpruses kivi ja metsaga. Helsingi sadamas tervitavad reisijat esimestena hiigelkaljurünkad, mis nõiutud igihiigiastena ähvardavalt veest üles kerkivad. Ja kogu Soome maapind on nende kividega kaetud, nii et tuled tahtmatult mõttele — siin elab rahvas, kelle igapäevast leiba asendavad kivid.

Maastiku kivisus on üle kandunud ka soomlase näkku. Soomlane ei astu võõrale vastu lahkelt ja sõbralikult, kuid tema käepigistust võib usaldada. Kitsad Soome teed on tujukait lookleved ja ootamatute pöörangutega, kuid soomlase kitsad huuled on sirged, avanevad harva, ent vähestest sõnadest võib alati ehitada tugevat ja kindlat silda üksteise mõistmiseks.

Kui soomlase lõug ja huuled meenutavad kaljumaastikku, siis peegeldub rahulikes sinistes silmades mingi tundmatu metsajärv. Soomlase naer on võimas ja kosena kõmisev, kuid olen näinud teda ka naeratamas — ja naeratus oli ütlemata liigutav: see sundis mõtlema õrnale, tugevalt lõhnavale lillele, mis kasvab kaljupraos.

Kaunid on paljukiidetud järved ja metsad, kuid veel kütkestavam on soome inimese nägu. Ei ole ilusaid ega ilmetuid nägusid, vaid ilmekaid ning ilmetuid. Nägu on hinge silt, kuid selle kirja on võimalik lugeda ainult siis, kui seisatatakse armastava pilguga. Kõnelemata rahva keelt, võib nägudest lugeda sisemist elulugu, üksikisiku rõõmusid ja kannatusi. Olen *vaadelnud soome nägu vanadekodudes*, koolides, kohvikutes, kontsertidel ja eramajades ja olen mälestuse üksikuist kujudest väärtusliku maalina kaasa viinud.

Ma ei tunne ühtki teist rahvast, kel oleks sel määral oma miimika, liigutused ja oma kõneviis.

DZiO

FILMI AJALOOST

Tänapäeva elu poleks mõeldav kolme maailma- ja ajapilti kujundava faktorita: ilma ajakirjanduseta, filmita, raadiota. Ometi on aeg, kuhu mahub „avaliku arvamise“ kolme komponendi areng, õige lühike. Ajalehe ajalugu ulatub küll juba läbi mitme sajandi. Tunduvalt noorem on aga raadio. Noorim moodsa tehnika laps on raadio, mille ajalugu kuulub peagu täielikult olevikku. Ajalehe ja raadio vahel seisab nii arengu kui ka ajaloolise arengu poolest film. Ka filmi ajalugu haarab ainult mõned aastakümned, kui ei taheta selle algust otsida maagias.

On aga filmiajaloolasi, kes leiavad kunagises „laterna magicas“ moodsate filmiaparaatide eelkäija. Valguspilte näidati teatavasti juba XVII sajandil. 300 aasta eest kirjutas Roomas Fulda õpetlane ja matemaatik Atanasius Kirchner oma „Ars magna lucis et umbrae“ („Valguse ja varju suur kunst“) ja äratas oma valguspiltidega suurt tähelepanu. Roomas olid sel ajal aknad kaetud paberiga. Kui kord Kirchneri sõbrad mugavalt koos istusid, ilmusid ootamatult akendele salapärased kujud, mis sünnitasid suurt ärevust. Kirchner projitseeris kujud ühest vastasmajast. Sellesse „imesse“ suhtuti üldiselt suure ebausu ja hirmuga. Vähem tegeleti küsimusega, kuidas midagi sellist oli tehniliselt võimalik. Kui keegi seda siiski püüdis seletada, puges ta irratsionaalsuse maski taha. Nii kirjutas mees, kel oli Kirchneri kunstist pisut aimu, sellest raamatu, milles tarvitas läbisegi kreeka, ladina ja heebrea keelt. Kui ta kasutas saksa keelt, siis jättis ta kõikjalt välja vokaalid. See oli XVII saj. lõpul. Tänapäeval pole võimalik mitte üksnes kodus filmida, vaid lavastada ka helifilme. Käsiraamatuidki selle „valguse ja varju suure kunsti“ üle leiame külluses.

Kasedate kodu Kuressaarde

Saare maavalitsuse sotsiaalosakonnal on tõsiselt päevakorral kasedate kodu asutamine Kuressaarde. See alustab tegevust kohaliku rinna- ja väikelastekodu juures kohe peale seda, kui lastekodu on üle toodud senistest avaramatesse ja sobivamatesse ruumidesse. Lastekodu ületoomiseks on eeltööd käimas.

ÕPET. AUG. LUMING MUSTVEES

tähistas neil päevil oma 40. a. sünnipäeva. A. Luming on koha peal peaaegu kõigist seltskondlikest üritusist noorusest saadik osa võtnud ning täielise lugupidamise võitnud seltskonnategelasena ja õpetajana Mustvee koolides.

LOENGUD EMADEKOOLIS

ERÜ Tartu ringkonnaameti juures töötava Emadekooli loengud toimuvad:

18. jaan. kl. 18— Adolf Hitleri pl. 3, III kord, 19. jaan. kl. 18— samas, 20. jaan. kl. 17 — Tervisholu Muuseumis, 22. jaan. kl. 20 — samas.

JÄÄHOKI-VÕISTLUS

Tartu „Kalev“ ja Politsei Spordiring kohtuvad pühapäeval kell 11 jäähokis. See on järjekorras kolmas võistlus, kuna esimene kohtumine lõppes viigiga ja teine Politsei Spordiringi võiduga 6:4. Selle võistlusega üritab „Kalevi“ meeskond revanshi.

Tartu Meeslaulu Seltsi meeskoori harjutus on homme, pühapäeval, **algusega kell 10**, mitte kell 11.

FILHELSINGI LINNAORKESTRILT 10 SÜMFOONIAKONTSERTI

Helsingi linnaorkester annab eelseisval hooajal 10 sümfooniakontserti tuntud soome dirigentide juhatusel. On ette näha ka välismaiste solistide esinemisi külalistena. 19. veebruaril on saksa-soome kontsert.

„RZ“

H. TANDEFELDT SURNUD

65 aasta vanuses suri 12. jaanuaril Suomenlinna kindluse tuntud ajaloolise muuseumi juhataja H. Tandefeldt. Kadunu, kes oli sel kohal 1918. a. saadik, on tuntud portree- ja maastikumaalijana, aga ka tähelepanuväärse kriitikuna. Ta töödel, kirjutistel ja kauaaegsel õpetajategevusel on olnud suur mõju nooremale kunstnikegeneratsioonile ja soome kunsti arengule üldse.

Kautšukiraskused USA-s

Buenos Aires. Kautshukiprobleemi lahendamine lähema seitsme kuu kestel on USA-le tähtis ülesanne, nagu seletab Põhja-Ameerika kummiekspert White inglisekeelses ajalehes „Buenos Aires Herald“. Selleks pidi loodama „võimas“ keemiatööstus. Niikaua kui pole võimalik toota raskeimaid ja tugevaimaid autokummisid sõjaväelisteks *otstarveteks*, kirjutab White, seisvat USA-l ees suurimad raskused.

Pärnu Linnamuuseum — suurim provintsimuuseum Eestis

Punasel aastal võimutses muuseumis juut, sõjapäevil päästeti muuseumi varad evakueerimisest. Rida uusi väärtuslikke väljapanekuid muuseumi

Pärnu Linnamuuseumile pandi alus juba 1896. Pärnu Arheoloogilise Seltsi asutamisega. Esimesed arheoloogilised esemete kogused sai muuseum seltsi liikmete isiklikest kogudest. Hiljem täiendati seda kogu veel rikkalike Pärnu jõe leidudega, nooremast ja keskmisest kiviajast, mis leiti Pärnu jõe süvendamisel. Nii omandas Pärnu Arheoloogilise Seltsi muuseum rikkalikud arheoloogiliste esemete kogused, mis polnud mitte ülatses suurimaid ja haruldasemaid Eestis, vaid isegi tähelepanuväärivad kogu Euroopas.

Eesti omariikluse päevil hakati muuseumile toetust jagama Eesti Kultuurkapitalist. Siis toimus ka Pärnu Arheoloogilise Seltsis teatav sisemine muudatus. Liikmeskonda võeti ka rohkesti eestlasi, nii et enne punaste võimuhaaramist 1940. a. olid eestlased seltsis valdavas enamuses.

Peale juunipööret 1940. a. natsionaliseeriti Pärnu Arheoloogilise Seltsi muuseum ja muudeti Pärnu Linnamuuseumiks. Muuseumi määrati oma „komissar", kelleks sai kohalik juut Harry Goldberg, Viimane ei seganud aga võhikuna end palju muuseumi korraldamisse. Et ka teenistusvõimalused siin just kõige paremaiks ei osutunud, siis siirdus „komissar" peagi teisele, „tulusamale" töökohale.

Enamlased ei jätnud siiski muuseumi tähelepanelikult rahule. Nende silmis oli muuseum nii ümber korraldada, et see kujunlalt iseloomustaks klassivõitlust — kontrasti-printsiibi rõhutamiseks taheti kõrvutada „kulakutele" ja kehvikutele, linna jõukamale rahvakihile ja töölistele kuuluvaid esemeid. Nad ei jätnud muuseumigi soetamast oma „punast nurka" või nn. revolutsioonimuuseumi, Lenini-Stalini piltide, punaste loosungite ja lippude kõrval oli sinna kogutud mõningad vanad töölislipud (lätikeelsete pealkirjadega), „pesuehtsad" peksuvitsad 1905. aastast, mõned fotod 1. detsembri mässust jne.

Et aga Pärnu Linnamuuseumi juhataja pr. Parek jt. kuigi suurt tähelepanu ei osutanud enamlaste näpunäitele, siis tekkis mitmeid konflikte punaste võimumeestega. Pinevalmaks kujunes olukord küüditamise päevil, mil hakati juba hinnalisemaid muuseumiesemeid pakkima ja kõrvale toimetama, et need punaste silma ei torkaks.

Juuli algul tegi Pärnu Linnamuuseumile „visiidi" kohapealse hävitus-pataljoni juhte Nürnberg, saadetuna paarist relvastatud kaaslasest. Muuseumi taheti evakueerida N. Liitu, kuid see jäi üldises segaduses teostamata.

Meissemi portselani väljapanek Pärnu Linnamuuseumis

Huvitav on ka, et Pärnus toimunud ainukeses lahingus, mis leidis aset just muuseumi ees, samuti ka plahvatusist lähedalasuva GPU hoones ei saanud muuseum rohkem kannatada, kui ainult purunesid muuseumihoone aknaklaasid.

Nii jäid Pärnu Linnamuuseumi varad sõjatulest tälelikult puudutamata.

Muidu on Pärnu Linnamuuseumi viimasel ajal mitmeti tälendatud ja korraldatud. Esiteks on tälendatud tunduvalt eesti maalide kogu, peamiselt noorema generatsiooni kunstnike omadega. Eesti maalikunstile on pühendatud praegu Pärnu Linnamuuseumis kaks mahukat ruumi, milles on esindatud peaaegu kõigi eesti paremate maalikunstnike, nii noorema- kui vanema põlve tööd. Siin leiame Laikmaa, Konrad Mägi, Ottenbergi P. Areni, Vardi, Ole, Mugasto, Viiraldi jt. maale.

Avatud on ka kunstnik prof. A. Adamsoni tööde erituba. Samuti on lähemal ajal kavatsusel avada muuseumis etnograafiline osakond, mille rikastamiseks on palju kaasa aidanud Tori kihelkonnamuuseumi etnograafilised kogud, mis on üle toodud Pärnu Linnamuuseumi juurde. Etnograafilises osakonnas esitatakse peamiselt väljapanekuid Lääne-Eestit iseloomustavaist esemeist, nagu rahvarõivad, mitmesugused majapidamistarbed, kalapüügiriistad jne.

Pärnu Linnamuuseumi valdusse on läinud ka paljude omariikluse ajal tegutsenud organisatsioonide materjale — lipud, embleemid, vapid jne. Samuti rikastusid muuseumi väljapanekud mitmete Saksamaale ümberasunute poolt muuseumi deponeeritud kogudega, milliseist on tähtsam E. Bliebernichti tinanõude kogu.

Koos endiste ja hilisemal ajal omandatud materjalidega moodustab Pärnu Linnamuuseum suurima provintsimuuseumi Eestis, ületades nii materjali rohkuselt kui ka haruldus-lt Tallinna Linnamuuseumi.

Peale eespool mainitud vaatamisväärsuste on Pärnu Linnamuuseumis esitatud rohkesti Pärnu linna ajaloosse puutuvaid materjale — ürikuid, gravüüre, linnavappe, mitmesuguseid esemeid Pärnu ülikooli ajast jne., kultuuriajaloolisi väärtuslikke portselanikogusid — Meisseni, Sèvres'i jt. vabrikuist, mitmesuguseid esemeid keskajast, vanu relvi jne. Ruumipuudusel pole aga seni võimalik olnud kõiki esemeid väljapanekuina esitada, mistõttu ligi 2/3 neist seisab alles avalikkusele varjatuna magasiniruumes.

D

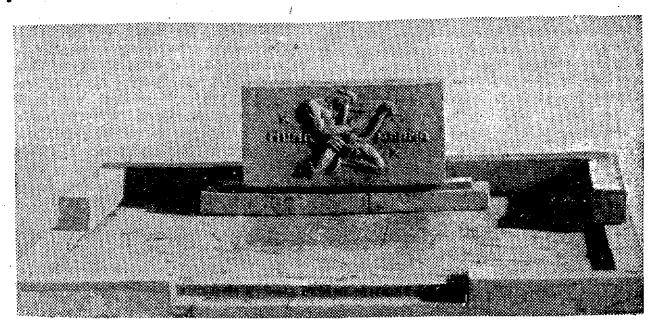
V. K.

Miina Härma mälestuse jäädvustamine rahvuslikuks auasjaks

Tartus püstitatakse helilooja hauasammas ja luuakse temanimeline stipendium Tartu Kõrgema Muusikakooli juures. — Pärnu nimetas ühe väljaku Miina Härma nimeliseks ja püstitab sinna mälestusmärgi. Mälestuse jäädvustamine on leidnud ülemaaliselt elavat poolehoidu

Miina Härma Mälestuse Jäädvustamise Komitee algatusel toimus äsja Tartu linnapea K. Keerdoja juures asutuste ja seltskondlikkude organisatsioonide esindajate koosolek, mille päevakorras olid meie suure helilooja Miina Härma mälestuse jäädvustamisega seoses olevad küsimused, eeskätt aga hauasamba püstitamise ja temanimelise stipendiumi asutamise küsimus.

Koosolekut, millest võttis osa rohkesti asutuste ja organisatsioonide esindajaid, juhatas linnapea K. Keerdoja. Ülevaate 1942. aastal moodustatud Miina Härma Mälestuse Jäädvustamise Komitee senisest tegevusest andis komitee esimees adv. E. Lani. Ülevaatest selgus, et meie populaarseima eesti naise, suure helilooja ning tuntud kultuuritegelase mälestuse jäädvustamine on leidnud ajaraskustest hoolimata suurt vastukaja ja poolehoidu üle kogu maa. Meie rahvast kannab siinjuures teadmine, et kuigi Miina Härma on surnud, kuulub tema kõrgeväärtuslik helikunstiloominq tervikuna eesti rahvale ja tema poolt sädeleva loomistalendiga helidesse valatud heroiline Kalevi jõud tiivustab ja õhutab meid ning meie järeltulevaid põlvi üha uutele väärikatele tegudele. Seepärast püütakse suurele helilooiale väheselgi määral tänuvõlgu tasuda nende ilusate, isamaa-armastusest ja rahvuslikust tundest pulbitsevate laulude eest, mis on saanud kogu meie rahvale südamelähedasiks ja üldlauldavaiks.

Kujur E. Jõesaare valmistatud hauasamba-kavand M. Härmale

Mälestusfondi laekunud juba 11.302 marka.

Senised töötulemused on näidanud, et eesti rahvas tahab väärikalt mälestada oma suurt helilooiat. Tema mälestuse jäädvustamiseks on üleriigilises ulatuses korraldatud kontserte, millede puhas sissetulek on üle kantud sellekohasesse mälestusfondi — helilooiale hauasamba püstitamiseks ja stipendiumi asutamiseks. Nende ja teiste ürituste korraldamist ja läbiviimist on teostanud üksikud muusikalised organisatsioonid ja kohtadel moodustatud Miina Härma Mälestuse Jäädvustamise Komitee osakonnad, milliseid tööiab mitmel pool. Vändras on Miina Härma Mälestuse Jäädvustamise Komitee osakonna juhtimise võtnud enda peale meie kultuuripioneere helilooja P. Lüdig.

Kontserte Miina Härma mälestuse jäädvustamiseks, peamiselt tema helitöödest, on korraldatud Tallinnas, Tartus, Pärnus, Rakveres, Kuressaares, Vändras ja mujal.

Samuti on mälestusfondi annetanud ja saatnud summasid gümnaasiumid, algkoolid ning teised asutused ja organisatsioonid üle maa. Kuni käesoleva ajani on komitee nimele üle kantud summasid kokku 11.302,24 marka, mis näitab ja kinnitab seda tõsist poolehoidu, millega ülemaaliselt suhtutakse Miina Härma mälestuse jäädvustamisse.

Mälestuskontserdid on andnud rohkesti summasid.

Siinkohal on ka põhjust ligemalt vaadata, milliest need küllaltki suured summad on laekunud. Kõige enam on toonud sisse kontserdid. Suurema sissetuleku — 1816,04 marka — on andnud Tallinna Konservatooriumi algatusel korraldatud kontserdid Miina Härma mälestuseks Tallinnas, millest võtsid osa kõik Tallinna koorid. Komitee Saaremaa osakonna poolt korraldatud kontserdid on andnud samuti tähelepanuväärivа summa, nimelt 1615,50 marka.

Komitee enda poolt korraldatud kontsert-jumalateenistus läinud suvel võidupühal Toomeorus andis sissetulekut 765,53 marka, kuna Tartu Meeslaulu Seltsi ja Tartu Helikunsti Seltsi poolt korraldatud Miina Härma mälestuskontserdid andsid 602 marka. Rakvere teatri segakoori poolt korraldatud kontsert on toonud sisse 636,08 marka ja Pärnu-Jakobi Hariduse Seltsi laulukoor on annetanud 300 marka. Kontserte Miina Härma mälestuse jäädvustamiseks on veel korraldanud ja summasid annetanud Akadeemiline Meeskoor, Vanemuise Muusika Osakonna segakoor ja Lõõla segakoor.

Koolid ei ole unustanud meie valmutegelasi.

Suurt innukust helilooja mälestuse jäädvustamisel on ilmutanud ka meie koolid ja õppiv noorsugu. Nende poolt on kogutud mälestusfondi ümarguselt 700 marka. Peale Tartu linna kõigi koolide esialgse annetuse on veel annetanud Tartu II gümnaasium, H. Treffneri nimeline gümnaasium, Mustvee gümnaasium, Kohtla-Järve algkool, Kärstna algkool, Unipiha algkool, Venevere algkool, Järva-Jaani algkool ja Laekvere algkool.

Summade annetusi on teostanud ka kogudused — Kanepi, Karksi ja Käru — ning lisaku kihelkondlikud organisatsioonid, vallavalitsused — Karula ja Käru, Eesti Kartuliühingute Liit, ETK Tartu harukontor, Saadjärve Omakaitse kompanii ja teised asutused ja organisatsioonid.

Edasi on veel laekunud Miina Härma ülesvõtete müügist 3405 marka.

Koosolek avaldas suurimat tänu kõigile, kes ligidalt ja kaugelt on nii või teisiti kaasa aidanud raha kogumisele mälestusfondi heaks, et sellega austada Miina Härma mälestust, kes oma suure kunstiga teenis meie isamaad.

Pärnus väljak Miina Härma nimeliseks.

Edasi märkis esimees komitee tegevusest tähtsamaid seiku. Läinud-aastasel võidupühal avati Eesti Omavalitsuse juhi dr. H. Mäe osavõtul mälestustahvel Miina Härmale Kroonuaia tän. nr. 12 asetseva maja seinal. Selles majas saatis helilooja mööda oma viimased vanaduse- ja loomingupäevad. Samaaegselt korraldati tema mälestuseks kontsert-jumalateenistus Toomeorus 6000 inimese osavõtul.

Tartu linnavalitsuse poole on komitee pöördunud ettepanekuga, et linna uuesti planeerimisel leitaks võimalus mõni avalik väljak või puiestee nimetada Miina Härma nimeliseks väljakuks või puiesteeks ning et sinna püstitataks tulevikus väärikas mälestussammas, mis vestaks ka tulevastele põlvedele Miina Härma kustumatust elutööst eesti rahvale.

Umbes sama laadi ettepanekuga on esinetud ka kõigile teistele Eesti linnavalitsustele, et nad mõne sobiva tänava, väljaku või puiestee nimetaksid Miina Härma elutöö austamiseks tema nimeliseks. Sellele ettepanekule on juba esimesena järgnenud Pärnu linnavalitsus, kes on ühe väljaku nimetanud Miina Härma väljakuks ja tahab sinna ka helilooiale mälestusmärgi püstitada. Miina Härma Mälestuse Jäädvustamise Komitee Pärnu osakond on ühenduses sellega pöördunud komitee poole, et osakonna poolt kogutud summasid lubatakse kasutada Pärnus helilooiale mälestusmärgi püstitamiseks, millega ka koosolek nõustus.

Edasi on komitee asunud koguma Miina Härma elu ja loominguga seoses olevaid esemeid, materjale ja andmeid. Samuti on komiteel kavatsus koguda ja välja anda Miina Härma helitöid ja Miina Härma monograafiat.

Komitee tegevus leidis koosolijate poolt üksmeelse tunnustuse ja kinnituse.

Püstitatakse hauasammas ja asutatakse stipendium.

Edasi oli koosolekul arutusel Miina Härmale hauasamba püstitamise küsimus. Kujur Ernst Jõesaare poolt oli juba varem valmistatud mitmeid kavandeid, milledest komitee oli välja valinud neli ja millised koosolekul läbi vaadati. Koosolijate poolt otsustati jäädа peatuma kavandi juurde, mis kujutab tahumata kodumaa graniidist hauasammast, mille esiküljel on lihvitud pinnaga kõrgreljeef — mehe heroilne kuju kannelt helistamas. Samuti on reljeefil Miina Härma nimi ja sünni- ning surmadaatum. Seda esialgset hauakavandit me näeme ka juuresoleval pildil.

Teise peaküsimusena oli koosolekul arutusel veel Miina Härma nimelise stipendiumi asutamine. Võttes arvesse kadunud helilooja suurt osatähtsust meie muusikaelus ja eriti tema väsimatut hoolt ja tööd meie helikunsti õppiva noorsoo suhtes, otsustas koosolek määrata Tartu Kõrgema Muusikakooli juurde esialgselt 1500 marka Miina Härma nimeliseks stipendiumiks ja edaspidi seda summat vastavalt täiendada. Stipendiumist antakse toetust andekamaile muusikaõpilasile. Tallinna Konservatooriumi juures on Miina Härma nimeline stipendium teatavasti juba loodud 1942. aastal Eesti Omavalitsuse poolt, kes selleks otstarbeks määras 5000 marka.

Seega näeme, et Miina Härma mälestuse jäädvustamise idee on haaranud ülemaaliselt kõik ringkonnad ja et selles ühises koostöös ning parima tahte ja innukuse kandel, kõigist ajaraskustest hoolimata suudetakse peatselt suure ja armastatud helilooja mälestus väliste monumentide varal jäädvustada ja tulevastele põlvedele silmade ette seada. Seda muidugi ei vaja helilooja ise, sest tema elab nagunii igavesti oma loomingutööga eesti rahva südames, kuid seda me teeme praeguste ja tulevaste põlvede huvides.

Läti austab kirjanikku

Juba teist kuud kestab Riias läti populaarse kirjaniku Rud. Blaumanise mälestusnäitus, mis leiab rohket külastamist. Näitusel on neljas saalis välja pandud peale kirjanikult ilmunud raamatute ja koguteoste ka rida ta käsikirju, kirjavahetust, päevapilte, illustratsioone ta teostele, lavapilte ja makette ta näidendeist, kostüümijoonistusi jne. Esitatud on ka tõlked võõrastesse keeltesse, nende seas ka eesti keelde. Viimaste eksemplare on laenatud isegi Eestist. Peab ütlema, et Blaumanis on Andriews Niedra kõrval Eestis kõige rohkem tuntud läti kirjanik. Ja huvitav on asjaolu, et esimesena on teda meile tutvustama hakanud Eduard Vilde, kes läti kirjanikuga puutus isiklikult kokku oma Riias viibimise ajal aastatel 1889—90.

Oma novellide kogus „Naer on terviseks" (1891) on Vilde ühe Blaumanise jutustuse „Rääkiv siga" iseseisvalt ümber jutustanud, kuna juba järgmisel aastal on ta avaldanud iseseisvas raamatus „Õlest katuse all" kolm Blaumanise novelli, milledele on kirjutanud soojasõnalise sissejuhatuse ja soovituse. Selles lubab ta peatselt anda veel uut lisa, kuid see lubadus on olude tõttu jäänud lunastamata.

Teiseks Blaumanise vahendajaks eesti lugejaile osutub Aleksander Rebane, kes a. 1900 paiku elas Riias ja võttis seal elavalt osa eesti seltskonna elust, peamiselt karskusliikumisest. Tehes kaastööd eesti ajalehtedele, on ta nelle tõlkinud ka mitu Blaumanise novelli ja eri raamatuna avaldanud selle karskusesisulise draama „Äraka-dunud poeg" (1901), milline omal ajal sai suure menu osaliseks eriti meie maalavadel ja on püsinud elujõulisena veel tänini. Teistest Blaumanise näidendeist on meil rohkem tuntud veel kurbmäng „Indrani talus" (teise nimetusega „Hävitatud isamaja") ning lõbusad rahvatükid „Rätsepad Sillamatsil", „Magusast pudelist" ja „Vargad".

Märkimist väärib seegi et ka August Kitzberg on vajalikuks pidanud tõlkida Blaumanist (novell „Õnne süles" Postimehe lisas 1907). Samuti on P. Grünfeldt oma toimetatud „Romaani" aastakäikudes avaldanud mitu Blaumanise novelli eestikeelses tõlkes.

Eelmainitud näitus on korraldatud Läti Kirjandusmuuseumi poolt kirjaniku 80-nda sünnipäeva tähistamiseks. Sama muuseumi hooldamisel seisab ka kirjaniku kodutalu „Braki" Erglis Lõuna-Liivimaal, kus säilitatakse tema elu- ja tööruumid endises seisukorras, nagu nad olid kirjaniku eluajal.

Piduliku koosolekuga mälestas kirjanikku ka uuesti oma tegevust alustades läti kirjanike koondis pühap., 3. jaanuaril Riias, kus peeti mitu vastavat ettekannet. Päevakohaseid kirjutisi töid ka ajalehed, kuna Riia Draamateater on võtnud etenduse uues lavastuses kirjaniku 5-vaatuselise draama „Tules", milline kujutab kahe noore südamevõitlust mõisateenijate elupildi taustal mõõdunud sajandi lõpul. See näidend on autori enese dramatiseering novellist „Soosse vajuja", milline ilmunud A. Rebase tõlkes ka eesti keeles „Uudiste vesteosas" 1904.

Blaumanis suri kopsutiisikusse Takaharju sanatooriumis Soomes 4. sept. 1908, kust ta jäänused toodi kodumaale ja maeti Ergli kalmistule. Viieteistkümnendal surmapäeval 1923. a. püstitati talle sinna mälestussammas.

M. P.

GRIEGI 100. SÜNNIPÄEV

15. juunil 1943. a. on Griegi 100. sünnipäev. Kõigis Norra osades piihitsetakse seda päeva erilise pidulikkusega. Trondheimis toimub maikuus viis Griegi-kontserti, Oslos on Griegi-kontserdid juunis, Bergenis septembris.

Väljasaadetuna Narvas

Mälestusi ajast, millal Narva kuulus Peterburi kubermangu külge

„Baltikum lõppes keset Naroova silda. Kui 1905. a. keerisesse sattunud mehi ja naisi hakati karistuseks Balti maadelt välja saatma, kolis nii mõnigi nupukam Narva ja sealt Ivani poolele, kus enese vormi pärast sisse märkis sealsesse politseijaoskonda. Tsaari politseipristavile pistetud mõned paberirublad lubasid endiselt tegutseda Narova Baltikumi-poolsel kaldal. Seda võimaldas endise püha Venemaa kord."

Nii kirjutab „Postimehes" nr. 6 k. a. Ks. Kuid tõeliselt oli asi veidi teisiti.

Mitte ainult Ivani pool — mida nüüd nimetatakse Jaanilinnaks — ei kuulunud Peterburi kubermangu, vaid imelikul kombel kogu Narva linn, ka see osa Narva linnast, mis asub Narva jõe Eesti-poolsel kaldal, välja arvatud Joaorg. Niisiis asus Narva raudteejaam Eestimaa kubermangus.

Balti kubermangudest — Eestimaa, Liivimaa ja Kuramaa kubermangudest — poliitilistel põhjustel pagendatud inimene võis siis elada Narvas kõikjal, välja arvatud Joaorg. Ta võis rahulikult — nii rahulikult, kui elu sellelaadilisel inimesel Narvas üldse sai olla — käia teatris ja pidudel. Narva Eesti Seltsis Westerwalli tänaval, ei pääsenud aga „Võitlejasse", mis asus ainult mõnesaja sammu kaugusel telspool porikraavi. See kraav suundus Narva jõkke ja oli piiriks Peterburi ning Eestimaa kubermangu vahel. Ja olgu tüütarlaps kuitahes hurmav ning vestlus kuitahes haarav, see porikraav peatas väljasaadetud noormehe hoolimatult ja ähvardavalt. Siiski õhtupimeduses julgeti vahel minna üle keelatud raja, kuid siis ei vastutanud porikraav niisuguse kergemeelsuse eest.

Kui väljasaadetu tahtis Narvast ära sõita — muidugi Peterburi suunas, sest see oli siin ainuke vaba tee, siis võis ta kergesti sattuda tagasi Tallinna. Muidugi vanglasse, kui juhtus Narva jaamas mõni sandarm või nuuskur nägema ja ära tundma. Õnneks oli ronge, mis väljusid öösel, ja leidus tuttavaid, kes viisid asjad jaama ja vagunisse, kui rong tuli, ning ostsid pileti. Väljasaadetul endal oli siis hõlpsam hiilida jaama ja vagunisse. Kui rong hakkas liikuma, siis ei olnud enam häda, sest Narva raudteesild on ju jaama lähedal.

On õige, et Balti maadest väljasaadetu võis Narvas tegutseda. Aga ei olnud kerge saada lahti tundest, et iga silmapilk võid uuesti sattuda teravasse vastuollu isikese tsaari huvidega ja ta ustavate teenritega. Ärmiselt tähelepanelikud olid nad väljasaadetu vastu muidugi ja ei lasknud teda ilal täiesti silmist. Nii jätkus minule kõige rohkem paarist sõnavõtust koolinoorte omavahelisel koosviibimisel, et varsti pärast seda üks hea tuttav minu juurde tuli ja ütles, mulle tulevat vähemmeeldivad külalised kui tema. Mingu ma parem kohe tema korterisse. Tema tuleb öösel enne rongi minekut, maksab hotellis mu arve ja võtab mu reisikohvri. Kui külalised enne teda tulevad, siis pidi hoteliiteenija ütlema, et olen Jõesuhu läinud. Ega nad siis ootama jää, sest seal tabada väljasaadetut oli nendele lausa nauding. Kuulus ju ka Narva-Jõesuu Eestimaa kubermangu.

Nii jätsingi ühel ilusal hilissuveõhtul väga järsku maha Narva. Nii järsku, et sain vaevalt teatada kirjalikult Narva Eesti Seltsi vanimale — võimete poolest — näitlejannale, et ta võtaks vähemalt järgmise pühapäeva etendusel „teatridirektori" kohused enda peale, millist kohustust seni olin kandnud mina.

Oli muidki kiusatusi väljasaadetul Narvas. Eriti kui olid noor ja oli suvi. Kord läksime O. Strandmanniga, kes oli niisamuti välja saadetud, Narva-Jõesuhu. Kuurhausis peeti suurt pidu ja ilus augustikuu pime õhtu meelitas nii kutsuvalt, et ei suutnud vastu seista. Pealegi sõitis sinna rohkesti tuttavaid. Palju noori, naervaid nägusid ja säravaid silmi, hoogsat vestlust ja kütkestavalt elavat ning muretut nalja.

Äkki märkame eemal rahvamurrus, et vahib hiilgavail silmil nagu hunt sokukest Tallinna sandarm-rittmeister... Loomulikult, siin on ju Eestimaa kubermang. Miks ei peaks tema siin olema. Ja miks ei peaks tema meid tundma! Toimetuses oli ta ju ise kord läbiotsimisel ja Strandmanni tundis ta muidugi hästi.

Nii hiiliski mees eemalt pikkamisi ikka lähemale ja lähemale. Peol leidus rohkesti eesti üliõpilasi, kelledest osa oli parajasti meie läheduses. Tolle aja üliõpilased olid küll peaaegu kõik viisakad, isegi väga viisakad poisid. Kuid nüüd olid nad korraga imelikult taipamatud ega osanud anda teed peenele edasirühkivale kannuseid kõlistavale kroonuhärrale. Kui rittmeister ometi viimaks tungis kohale, kus olid seisnud kaks Vene riiki vankuma panijat üliõpilassalga keskel, ei näinud ta muud kui rahulikult vestlevaid ja naljatlevaid tudengeid. Ega see ometi silmapettus olnud?

Laev, mis sõitis Narva, oli just jõekalda äärest liikumas, kui meie kiirel käigul pärale jõudsime. Veel hetk ja karta ei olnud enam midagi. Kuid tuju oli narr ja süda täis: ära rikkus, põrguline, imeilusa õhtu. Ei ole ju palju midagi ilusamat kui hästikorraldatud ja soliidne pidu, kus võivad vahelduda särav valgus sees saalis ja augustikuu pimedus väljas puiestikus.

Kui tuttavad, kelledega Narvas läbi käisid ja kelledega sageli kokku puutusid, isegi koos elasid, sõitsid vahetevahel Narva-Jõesuhu, siis läksime Strandmanniga neid harilikult saatma „parakoti pristanile". Aga suvine Narva jõgi oli nii peibutav, et tahtmatult astusime koos teistega laeva. Sai vähemalt kuni Tõrvalani teistega ühes jõel viibida. Seal läksime laevalt maha, mõnikord kahekesi, mõnikord kõik. Kõndisime siis piki Venepoolset jõekallast kuni Magerburgini. Seal siirdusid teised, kui nad ei olnud Tõrvalast laevaga edasi sõitnud, paadiga üle jõe Jõesuhu, meie aga jäime samale kaldale nendele järele vahtima. Kui nad käsi viibutades olid puude alla kadunud, siis lonkisime endamisi kirudes piki jõe äärt tagasi Tõrvalasse, et laeva Jõesuust oodata. Vahel tulime jala kuni linna.

Siiski oli see kõik alles väike mure. Oleks võinud juhtuda halvematki. Nii soovitati mulle tuba ühe jõuka, vanema klassi gümnasiastivenelase juurde. Poisi vanemad olid surnud ja ta elas üksinda. Korter oli kõigiti korralik ja minule määratud tuba kena. Noormees ise meeldis — paistis olevat vaikne, intelligentne poiss. Meie oleksime õieti elanud koos ja ka söönud koos. Ma ei mõista, miks ma kõhklesin. Jätsin asja esiotsa lahtiseks, kuigi pidin elama ebamugavas hotellis. Nähtavasti hoiatas mind mingi vaist. Igatahes oleksid sandarmid ja kohus vaevalt uskunud, et mina siin täiesti kõrval seisin, kui poisi juurest varstisel läbiotsimisel nii palju riigi õõnestamise materjali leiti, et ta mitmeks aastaks sunnitööle mõisteti.

Igatahes võis Narvas elada üldiselt üsna kenasti ka väljasaadetu. Aga siiski oli hea ja rahulik tunne, kui rong üle Narva raudteesilla sõitis. Ja veel parem ja rahulikum tunne oli, kui vene sandarmid Valkeasaari jaamas rongist lahkusid. Sõit Kuopioni kestis kuusteist tundi, ja kogu aja magasin. Magasin täiesti tülitamatult, rahulikult ja muretult, nagu ma kaua ei olnud maganud. Isegi unes tundsin, et viibin vabal maal.

A. H.

Teater Muusika

HOOAJA ESIMENE POOL „UGALAS"

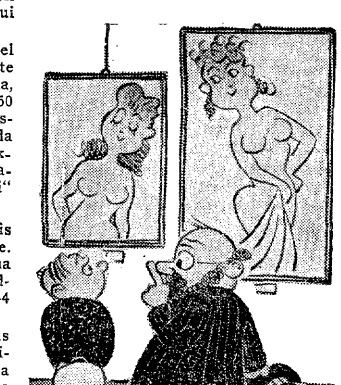
Käesoleva hooaja esimene pool möödus Viljandi teatris „Ugala" majandusliku edu tähe all. Anti 51 etendust 17.182 pealtvaatajale, neist 29 etendust Viljandis 7663 külastajale ja 22 etendust maal 9519 külastajale. Külaskäike maale sooritas „Ugala" peamiselt sügisel, kuid liiklemisvõimaluste puudumise tõttu on see praegu raskendatud, välja arvatud külaskäigud raudtee-piirkonna linnadesse ja keskustesse. Rahaline tulu hooaja esimese poole etendustest oli 18.960 Rmk., milline summa on suurem kui varemalt terve hooaja kassatulu kroonides. Etenduste keskmine kassa oli 371 Rmk., mis tunduvalt suurem kui eelarvestatud.

Lavastusi hooaja esimesel poolel oli 4. Kõige rohkem kordi kanti ette Mälgu „Lõunatuult" — 20 korda, kusjuures keskmine kassa oli 360 Rmk. etenduselt. Tulusamaks lavastuseks oli „Kõrboja peremees", mida etendati 16 korda ja mis andis keskmise kassana 410 Rmk. Peale nimetatud teoste lavastati veel „Neli selli" ja „Elu ja armastus".

„Ugala" kunstilise pere koosseis on praegu suurem kui kunagi enne. Kindlapalgalisi näitlejaid on 18, kuna 7 näitlejat saavad tasu osadelt. Üldse kuulub „Ugala" pere koosseisu 44 inimest.

Kui majanduslike saavutustega võis „Ugala" hooaja esimesel poolel kõigiti rahule jääda, siis ei saa seda öelda kunstilise külje kohta. Näitlejaspere koosneb enamikus noortest, n. ö. veerivärsketest lavahuvilistest, kelledest mitmed omavad küll häid eeldusi lavatööks, kuid kes selleks vajavad aga lavapedagoogiliselt kindlakäclist juhtimist ja lavakunstilise distsipliini kasvatamist. Viimase suhtes on aga olukord „Ugalas" mitmeti soovida jättev. Nii tekib olukordi, kus noored lavahuvilised lavakunstilisi tõekspidamisi arvestamata hindavad oma võimeid üle. Kindlakäelisemaks näitejuhiks on „Ugalas" praegu Al. Juhani, kelle lavastuste kohta saab märkida kunstikindlamat püüdlikkust. Sama saab ütelda ka näitejuht S. Tamme kohta. Need ongi ainsad, kes jäänud praegusse „Ugala" koosseisu endisest heast sõnalavastus-ansamblist. Õnnestunumaks lavastuseks hooaja esimesel poolel oli „Lõunatuul", millele järgnes „Kõrboja peremees", esimene Al. Juhani, teine J. Talpsepa lavastatuna. Noortest näitlejatest on meeldejäänumalt esinenud arvestades neile võimaldatud rolle, H. Meristu, L. Vaga ja E. Sepp. Enesekontrolli, lavadistsipliini ja loomulikkust kindlakäeliselt kasvatades ja juhtides võib aga „Ugala" praegusest koosseisust kujundada tervikliku trupi. Eeldusi selleks on.

V. K.

NAISTETUNDJA

„Ühte pane tähele: naistel pole muud midagi meeles kui ainult riided, riided ja veel kord riided!"

„VALUTA..."

„Näete, siin see on, ja te vaevalt tundsite, kuidas ma selle välja tõmbasin!"

Talvesõda

Kahurväekindral Paul Hasse

Hilissügisel 1941 olid saksa väed tormisel edasimarsil ruumi põhja ja edela pool Moskvat, kui ootamatult varajane ja terav talv neid peatuma sundis. Marsiriietus, kiirrelvade moorid, veoautod ja isegi vedurid, mille jõudlusvõimest olenes järelevedu, ei olnud kohased ebatavalisele külmale. Saksa rünnak, mis taotles otsustust Moskva elulises ruumis, pidi lakkama. Ootamatu õnn Nõukogudele. Kuid lisandus veel teine.

Kauakestnud pinevus USA ja Jaapani vahel viis pärast läbirääkimiste katkemist Jaapani sõjani USA, Inglismaa, Tshungkingi-Hiina ja Hollandi koloonjate vastu. Et seda suurt ülesannet lahendada, pidi Jaapan olema kindlustatud sõjaähvarduste vastu Nõukogude Veneman poolt. Nõukogud omakorda olid õnnelikud, et nad meeleheitliku olukorra kõrval Euroopa Venemaal ei pidanud võitlema ka Kaug-Idas. Nii võidi tuua Euroopasse vanadest, eriti tublidest sõduritest koosnev, eeskujulikult vateeritud mundrisse riietatud Siberi armee eriti Siberi külmadele kohandatud motoriseeritud üksustega ja rakendada seda vahetuiks raskeiks rünnakuiks saksa vägede vastu. Jõudsid kätte rasked võitlused ja senise sõjapidamise kardetavalmad nädalad.

Sel kriitilisel hetkel võttis Adolf Hitler ise üle vägede ülemjuhatuse ja tema fanaatilisel energial õnnestus raskustest hoolimata organiseerida vastupanu, korraldada järelevedu, tõlendada liikumatuse tõttu osaliselt vaenlase kätte langenud relvi. Nii pidurdati ohtlikud bolshevistlikud rünnakud ja kevadel 1942 võisid värsked saksa ja liitlasdiviisid alustada uusi ofensiivlööke.

Hoopis teine oli olukord käesoleva talve algul. Saksa suvise sõjakäigu võidud olid tekitanud Nõukogudele raskeid kaotusi langenute, vangide ja relvade näol, olid neilt röövinud väärtuslikud sõe-, raua- ja tööstuspiirkonnad, hiiglaslikud nisualad ja olulised õlialikad ning õlijuhtmed. Nõukogude sõjatööstus oli tunduvalt nõrgenenud, eriti kriitiliseks olid kujunenud aga toitlusolud. Kui nad sellest hoolimata alustasid jõllegi intensiivset rünnakutegevust, toimus see kahel võrdselt mõjuval põhjusel. Esiteks liitlase kohustusest USA vastu, et maabumistee Morokos ja Alzhiiris ei langeks kohe algul saksa-itaalia hävitava vastupanu alla, ja teiseks, seepärast, et Nõukogude Vene toitlusolud nõuavad võimalikult kiiret otsustust.

Lootus saksa ja liitlasvägesid idarindel tõepoolest otsustavalt lüüa ja neid maalt minema paisata tuli vaevalt kõne alla. Sest käesoleval talvel on olud saksa vägedele idas märksa soodsamad. Saksa sõdurid on sel talvel täiesti talviselt riietatud ning varustatud ja asuvad suurelt osalt hästi väljaehitatud positsioonidel.

Muiduti ei või välikindlustusi idas kujutleda samasugustena nagu võibolla esimeses maailmasõjas Prantsusmaal — katkestamatu kindlustusketina ühest tiivast teise. Avaral idarindel on tegemist peamaanteede ja raudteeliinide kindlustamise tugipunktidega, mis on palgutatud silipositsioonidena, s. o. mõnevõrra küljelt ja selja tagant rünnakute vastu kindlustatuna. Vahepeal on vältimatud suured tühikud, kuigi neid mõnel määral katab naabertugipunktide ristlev tuli. Eesliinidel ja isegi tugipunktides on meeste arv vähene. Nende taga seisavad reservid, mis on valmis vastulöögiks või püüdepositsiooniks. Kuid nende ohustatud kohale toimetamine nõuab aega.

Nii ei saa idarindel millalgi vältida vaenlase tungimist kuskil tühja või nõrgalt kindlustatud ruumi või ka, pannes mängu tugevaid jõudę, läbimurret peatugipunkti eelvälja peavõitlusliini. Kuid tulemused pilrduvad sellise algeduga. Juba esimene maailmasõda õpetas, et vastava ettevalmistava trumlitule ja sellele vahetult järgneva jalaväerünnakuga võib läbi tungida kindlustatud peavõitlusliinidest selle nõrkades kohtades, kuid et edasine sõgav sissemurre peatatakse siiski reserv- ja naabervägede otse- ja külgllöökide ja järeleveoraskuste tõttu, või asetatakse bolshevikud ammutuntud äralõikamis- ja ümberpiiramishädaohtu. Iga üksik suurrünnak aga nõuab Nõukogudelt kohutavaid surmaohvreid ja nii palju tanke, et praeguses olukorras sõjatööstus ei ole suuteline neid asendama.

Nõukogude tagalas nälgivad ja külmuvad juba sel talvel surnuks miljonid inimesed, esmajoones naised, lapsed ja raugad. Ka soodustatud ametigrupid, sõdurid ja tööstustöölised, saavad Nõukogude ajalehtede andmeil ainult piiratud ulatuses toiduaineid. Tuleva lõikuseni tõusevad need Nõukogude mured veelgi. Nii võime selle talve võitluste lõpptulemusi oodata hoopis teissuguse usaldusega kui mõõdunud aastal. Samuti ei tarvitse me traagiliselt suhtuda üksikuisse tagasilöökidesse, mis rinnete pikkuse tõttu ei ole kunagi täiesti vältimatud. Järgmisel kevadel ilmneb, mis on veel säilinud Nõukogudest ja nende võitlusjõust.

D. Z. O.

S. Topeliuse 125 a. sünnipäeva puhul

Soome rahvas ja tema kultuur on kahtlemata arenenud vabamaid teeradu mööda kui eesti oma. Välismõjud, võõrkeelsed ja -meelsed suunad ning surved, milledest määratult tähtsaim on rootsi kultuur, on sajandeid varemini asetunud vaba võistleja kohale. Nii oli juba läinud sajandi algulgi võimalik, et kui soome haritlasperekonnas sündis laps, siis kasvas ta üles küll rootsikeelses hariduses, kuid suureks saades ei unustanud oma maad ega rahvast, vaid kogu omandatud valmuvara rakendas isamaaliste aadete teenistusse, ehkki võõras keeles. Oli ju silmapiirilt taandunud vastava võimu otsene surve; võõras vanem kultuur aga sobis sellisena soome rahva paremate heaks juhtijaks kultuurrahvaste perre.

Sellel rootsikeelsel kasvatusel arenes soome vanem kirjanduski, kaotamata siiski ühendust oma rahva hingega. Vastupidi: rida soome rootsikeelseid kirjamehi andus just erilise hoole ja innuga isamaalistele taotlustele, nii et sellest areneski soome ärkamisilmeline liikumine.

Teame, et Soome hümni sõnad on loodud algul rootsi keeles, et nende autor samas keeles lõi ka soome tähtsalma kunstluulelise kangelaseepose „Lipnik Ståli jutustused". Runebergi isikliku tuttava ja mõneaegse korterikaaslasena, samas keeles, ent ka samas vaimus ilmub soome kirjandusse teine laulik ja jutustaja — Sakari (Zacharias) Topelius, keda soomlased ise alati mainivad Runebergi kõrval soome tähtsaima rootsikeelse isamaaluuletajana.

17. jaanuaril 1818 sündis ta Kuddnäsis, väikeses maakohas, kus tema isa, samuti Sakari-nimeline, pidas arstikutset. Loodusteadulik õhkkond ei olnud sliski ses perekonnas esikohal. Isa Topeliuse südamelähedasemaks harrastuseks oli soome rahvaluule, mida ta innukalt kogus ja väljagi andis. 1828—1831 vahel ilmus talt viis vihku pealkirjaga „Soome rahva vanad runod ja nüüdsemaidki laule", milliest räägitakse, et just need olevat juhtinud soome suure lauluisa Lönnroti Viena-Karjala laulumaile. Luuleharrastust toetas ka Topeliuse ema, olles eriti lähedalt puudutatud Franzéni, soome XVIII sajandi lõpu silmapaistva luuriku luulest. Ja kunstilisi päitimusi võiks tagasi viia veel kaugemalegi: vanaisa Michael Toppelius, vana kutseliste maalrite suguvõsa viimane, kõige kunstilisem ametikandja, on silmapaistvaks saanud oma kirikumaalingutega.

Isa eeskujul kavatseb noor Sakari algul õppida arstiks, kuid ülikoolis satub ajaloolistele uurimustele ning valibki ajaloolase kutse. Sel rajal jõuab ta 1847. a. doktorikraadini, ning olles vahepeal lütseumiõpetaja ja ülõpilaskonna agar kuraator, hiljem ülikooli raamatukogu amanuenss (abihoidja), saab ta 1854 ajalooprofessoriks. Tema kompetents laieneb Soomelt Põhjamaade ja sellelt üldisele ajaloole, ning oma akadeemilise karjääri lõpetab ta rektorina 1875—1878.

Ent kaugelt tähendusrikkam on tema tegevus kirja- ja lehemehena. Aastail 1840—1860 on ta nimelt „Helsingfors Tidningari" tegelikuks ja peatoimetajaks ning selle lehe veergudel areneb tema patriootlik ja kultuurpoliitiline tegevus, neil veergudel näeb esimest korda trükimusta suur osa tema kirjanduslikust loomingust.

Romantilise ja aatleva meelelaadi kandjana koondab Topelius oma ajalehte need soomlaste hääled ja ihad, mida oli võimalik väljendada (tollenaegse Soome kohal hõljus ju Vene imperialistliku natsionalismi ähvardav mõõk), nii siis eeskätt luulekeeles väljendatava. Ja tema ise on väsimatu, lauldes Soome maast ja loodusest, rahvast, tema muredest ja püüetest ning väljendades kustumatut usku õigluse ja valmuvalguse võidusse. Veelgi soojemaks ja lugejale lähedasemaks teeb Topeliuse tema teine kirjanikupale, jutustamisanne. Lembetes, värvikates piltides maalib ta soomlaste minevikku ja olevikku, suundudes sel rajal üha lähemale noorsoo hingeelule, ning temast saabki kirjanik, kes ütleb suurima sõna Soome, aga ka kogu Põhjamaade noorsoole, kes paelub nende kujutlusi aatelise pinevusega ja üllastab nende meeli osavalt läbivildud õpetlikkusega.

Topeliuse kuulsaim teos „Velskeri jutustused" ilmutab kirglikku armastust 300 aasta eest nimetu olnud soome rahva vastu; indu, millega autor, ise ajaloolane, koorib unarusest välja võimalikke eellugusid soome sangarlikule, kangemeelsele isamaa-armastusele.

Kes meiegi noortest poleks lugenud Kyösti Perttilä kangelastegudest neis õhutavais ja innustavais jutustusis, millest meie keelde on tõlgitud küll ainult esimene jagu! Sellepärast mälestame koos soomlastega Sakari Topeliuse 125 aasta sünnipäeva.

I. M—r

Lühikese, raske haiguse järel lahkus meilt

LEIDA SAINAST (sünd. Mielberg)

sünd. 29. IX 1912; surn. 12. jaan. 1943

Kirstupanek ja ärasaatmine Pauluse kalmistule õnnistusmajast, 17. jaan. 1943 kell 2 p. l.

Unustamatus mälestuses leinavad:

lapsed, ema, vanaema, vend, vend perek., sugulased ja tõõkaaslased ning tütar ja Joh. Hausmann'i perekond

---

Lühikese, vaevarikka haiguse järel lahkus meie hea hoolitsev isake

JAAN LAPP

sünd. 8. VIII 1888; surn. 12. I 1943

Matmine Pauluse kalmistule pühap., 17. jaan.

Leinajad abikaasa, poeg ja tütar

Surma läbi lahkunud ehitustöölist mälestavad

Ulila Tööstuste juhataja ja tööliskond

Lahkus ootamatult järsku igavesse unne meie unustamatu kallis õde ja tädikene

LEENA KIIPUS (sünd. Lepvalts)

sünd. 11 II 1877; surn. 14. I 1943

Viimsesse rahupaika ärasaatmine, Pauluse kalmistule, 17. jaan. 1943. a. kell ½2 päeval, Soola t. 1—6. Palume sugulasi ja tuttavaid teda ära saatma tulla.

Südgavas leinas

õde ja õelapsed perekondadega

„VANEMUISE" KONTSERTSAAL

Pühapäeval, 17. jaanuaril 1943. a. kell 17.30

KIREV ÕHTU

(Vana-aasta-õhtu kava)

Kaastegevad: Teatri solistid, koor, tantsurühm ja tantsuorkester hr. Herbert Olm'i juhatusel.

Kohtade hinnad ühes riietehoiuga: Rmk. 2.60—1.—. Eelmüük: alates kolmapäevast, 13. jaan. kontsertsaali kassas kella 10—13 ja 16—17.30.

BOTAANIKA AIA UISKLA

MÜÜSIKA

teisipäeval ja neljapäeval kella 4—6 p. l. ja pühap. kl. 3—5 p. l.

„TARTU S.-S. KALEV"

OSTMISED

Soovin osta KÜTTEPUID, veen ise ära. Pakk. ühes hinna ja puude arvuga anda sõt. nr. „3534" all.

Ostan korras v.-v. RAADIO. Kirj. sõt. „Raadio" all.

Soov. osta Tartusse MAJA. Teat. sõt. kuni 20. I 1943. a. „Maja" all.

Ostan jalgratta PEALISKUMMISID. Piiri 18—1. Igandi.

Ostan vanu SAAPASÄÄRI ja kontsanahka. Raekoja 45, kingsepp.

Margiäri „PÕHJALA" Tartus, Rüütli tn. 12, ostab ja müüb igasuguseid POSTMARKE. Tellimised täidetakse ka posti teel.

Maale ostetakse hea türgi-DIIVAN taburettidega, kohviserviis, elektrikann ja muid lauanõusid. Turda 10—2.

Maale ostetakse KORVMÖÖBEL, söögitoa toole ja dilvanilaud. Teat. sõt. „3583" all,

Ostan JALGRATTA-MANTLEID ja lõime. Raekoja tn. 45, kingsepp.

Taluperenaine soovib osta LAPSETEKKI ja keedupotti (maht 10 l). Teat. saab Kaluri 33—3.

Soov. osta AKORDIONI või bajaani ja kingi nr. 45. Kirjad aadressil A. Tiirik, Mooste p.-ag., pk. 14.

Soovin osta RAADIOT, võib olla ka pruugitud. Teat. Salme tn. 28—2. A. Pann.

Soovin osta SIBULAID, sigureid, kaalikaid ja porgandeid suurem. ja väiks. arvul. Teat. Lootuse t. 14—4, kella 12—2.

Maale soovit. osta vähetarvitatud naistèr. või meester. JALGRATAST ja lõime. Teatada sõt. nr. „3590" all.

Maapoiss soovib osta korras bajaani või AKORDIONI. Teat. adv. Kongo'le, Ülikooli tn. 28, tel. 32—25.

Soovin osta Vellema TEHNIKA-KÄSIRAAMATUT ja Kalmuse Elektrotehnika-õppe-raamatut. Teat. sõt. „3604" all.

Ostan valgustus- ja tööstus-ELEKTRIMOOTORI 0,5 kuni 0,75 HP, 1,5—3,5 HP. Teat. Soola 22—8.

Sõjaväelane soovib osta väiksem. ELEKTRIKEETJAT. Teat. kirj. sõt. „3609" all.

KORTERI OTSIMISED

Ametnik maalt vajab keeduvõim., erasissek., omaette KORTERIT, südalinna rajoonі. Küte olemas. Teat. palun sõt. „Ametnik maalt", kuni 19. I 1943.

Kaitseväelane maalt vajab möbleeritud, erasissekäiguga, omaette TUBA südalinna rajoonі. Küte olemas. Teatada palun sõt. „Kaitseväelane maalt", kuni 19. I 1943. a.

✝

Rms. Johannes Saadi

sünd. 6. I 1923;
langen. 9. I 1943

mälestavad

Eesti F-Kaitsepat. 37. ülem, ohvitserid, allohvitserid ja meeskond

---

Idarindel 26. XII 1942 surnud

laskur Evald Kirss'i

mälestavad

I Rahvuspatalj. 1. komp. ülem ja meeskond

Idarindel surnud

Georg Johanson'i

sünd. 19. VII 1917;
surn. 16. I 1942

1. surma-aastapäeval mälestavad kurbuses

ema, abikaasa ja tütreke

Kolm tuba ja köök (62 m²) vahet. väiksema KORTERI vastu, kaks tuba ja köök (35 m²). Soov. kesklinna lähedale. Teat. saab G. Adolfi 3—4.

Vahet. soe omaette TUBA südalinnas, 24 m², köögi ja veevärgi kasutamisega ning ühes küttega, 2- või enamtoalise köögiga korteri vastu. Võib olla ka Tammelinnas. Teat. sõt. „3602" all.

Kena TUBA (18 m²), elekter, keeduv., vahetada samasuguse väiksema vastu. Soovit. I linnaossa. Teat. sõt. „3581" all.

Soovitakse vahet. soe päiksep. KORTER, 2 tuba, köögikasutam., suurema 4 toa, köögi vastu. Marja 14—3.

TÖÖ PAKKUMISED

Riigiametnik maalt vajab ausat puhtustarmastajat majateenija-PERENAIST. Teat. Kaarli-Järve r.-mõisa valitsejale, Rannu p.-ag. Teat. saab Tartu Tööametist.

KANTSELEIAMETNIKKU, kellel vallakatselei töö alal vilumust, vajab kohe Kuremaa vallavalitsus. Soovi-avaldused ühes tunnistuste ja isikliku teatelehega esitada Tartu Tööametille, Tartu, Tähe 29, kuni 20. jaan. 1943. a. Kohal elektervalgustus ja vallam. raudteejaamast 4 km. Kuremaa vallavalitsus.

Vajatakse LAPSEHOIDJAT-MAJATEENIJAT. Tähtvere 11—2. Teat. saab Tööametist, Tähe 29.

TUNNID

HANS MARGENS, cand. rer. merc. Raamatupidamise ja saksa keele tunnid. Tallinn, Vilmsi 12-a—2. Ka kirja teel.

Kes annaks SAKSA KEELE tunde kodus käies maalt tulnud preilile- Raekoja tän. 61—4.

Vajan vilunud ÕPETAJAT, kes annaks tunde I keskkooli klassi kursuse ulatuses kõigis õppeaineis. Palun teat. Jaama 99—2.

Soov. võtta algebra, geomeetria, ladina ja vene keele TUNDE, gümn. III kl. kursuse ulatuses. Teat. sõt. nr. „3606" all.

VANEMUISE TEATER

Esmaspäeval, 18. jaan. kl. 18
Patuoinas
Teisipäeval, 19. jaan. kell 18
Mustlasparun
Kolmapäeval, 20. jaan. kell 18
Taeva palge all
Neljapäeval, 21. jaan. kell 18
Boheem
Reedel, 22. jaanuaril kell 18
Patuoinas
Reserv. „Puhkusele ja Eluröömule".
Laupäeval, 23. jaan. kell 18
Neli selli
Pühapäeval, 24. jaan. kell 12
Sündmused agulis
Pühapäeval, 24. jaan. kl. 17.30
Kahe isanda teener
Esmaspäeval, 25. jaan. kl. 18
Patuoinas
Kassa avatud kella 10—13 ja kl. 16—18.

KINOTEATRID

16. jaanuaril 1943

DEUTSCHE LICHTSPIELE
Tema erasekretär
Gustav Fröhlich, Maria Andergast, Theo Lingen.
APOLLO
Rittmeister Styx
Viktor de Kowa, Margit Simo, Laura Solari.
ATEEN
La Habanera
Zarah Leander, Karl Martell.

Seansside algus äril. kell 3, 5, 7; pühap. kell 1, 3, 5, 7. Telef. teel pääsm. ei varuta. Keine telefonischen Kartenbestellungen.

MÜÜMISED

Müüa suur SIRKLIKAST, hind 50 Rmk. Piiri 18—1. I. Igandi.

Müüa uus kapiga LAUD. Hind 15 Rmk. Piiri 18—2, Parok.

Müüa 5-lambiline RAADIOAPARAAT, vanem tüüp, hind 50 Rmk. Võru t. 86—3. Aug. Kirtsi.

Suur. hulgal müüa HEINU. Teat. saab T. Tammsaarelt, Võnnu v., Kurista as. Hind 100 Rmk.

KORTERI PAKKUMISED

Väikene, vähese mööbliga TUBA üürile anda ametiskäijale naister., kel küte olemas. Teat. Raekoja 61—4, kl. 4—8 õht.

Hea KORTER, terves väikses majas, väikese aiamaaga saada linnast mitte väga kaugel. Teat. saab pühap. või esmasp. Tartust, Riia 24—2.

Meesõpil. leiab KORTERI *kaasüürilisena*. Küte tarvilik. Soovi korral söögivalmistamine. Puiestee 67—1.

1—2 meesüliõpil. või intellig. ametnik võib saada hea möbl. TOA. Küte nõutav. Teat. Tallinna 67—2, õue kaudu.

MITMESUGUSED

Taluomanik vajab talule POOLEMEEST, kellel hobuse tööjõud on 9 ha harimiseks, võib ka üksik isik olla. Läbi rääkima tulla Tartu, Lao tn. 7—5.

Harjutusvõimalused KIRJUTUSMASINAL ja õpetus masinakirja pimemeetodi järgi. Teat. Tartu, Kroonuaia tn. 31—1. N. Müller.

Kes õpetaks GITARRIMÄNGU? Teat. sõt. nr. „3598"

ÄRIRUUMID saada Rüütli tn. 6, G. Adolfi nurgal, end. „Majandus".

AMETLIKKE TEATEID

TOITLUSAMETI TEADAANNE

15. toitlusperioodi 3. nädalal 18.—24. jaan. 1943. a. müüakse Tartu linna elanikele elatistarbeainetekaartide alusel kaartidele selle nädala kohta märgitud ained ja kogused.

Võid müüakse: a) lastele 0—17-a. põhikaardi järgi nädalal 18.—24. I 1943 kehtivatele kupongidele trükitud kogustes.

b) 18-a. ja van. põhikaardi järgi nädala 18.—24. I 1943 100-se kupongi vastu.

Märge: 80-grammine NT kaardi kupong 18.24. I 1943 on kehtetu.

c) Kõigile lisakaartide omajaile kaartidele märgitud kogustes.

Peale kaartidele trükitud ainete müüakse veel järgmisi elatistarbeaineid:

I. Kohupiima: 6—17-a. lastele 15. toitlusperioodi elatistarbeainetekaartide erikupongi —R— vastu 500 grammi.

Nimetatud kupong on kehtiv kuni 31. jaan. 1943. a. Kohupiimamüük toimub järgmistest Tartu Piimaühistu kauplustest: Turuhoonest, Gildi 3, Tähe 14-b, Tähe 124, Tööstuse 11-a, Gustav Adolfi 8, Puiestee 54, Puiestee 86.

II. Biskviiti. a) 0—2-a. lastele elatistarbeainetekaardi erikupong „X" vastu 000 grammi.

b) 3—5-a. lastele elatistarbeainetekaardi erikupongi „S" vastu 600 grammi 15. toitlusperioodi I poole eest.

Märge: Nimetatud kupongid kehtivad kuni 31. jaan. 43.

III. Seep. a) 3—5-a. lastele suhkrukaardi erikupongi „GL" vastu 1 tk. ujuvseepi.

b) 6—17-a. lastele suhkrukaardi erikupongi „GN" vastu 1 tk. ujuvseepi.

c) 18-a. ja vanemaile suhkrukaardi erikupongi „GT" vastu 1 tk. ujuvseepi.

Märge: Nimetatud kupongid kehtivad kuni 31. jaan. 43.

IV. Tubakasaadusi: Kõigile tubaka- ja tubakasaadustekaardi omajaile kupongide 15.I — IV järgi 4 karpi paberosse 15. toitlusperioodiks, kusjuures nimetatud kupongid on kehtivad perioodi lõpuni 31.I 1943. a.

Märge I: Tubakasaaduste väljaandmisel võidakse anda paberosside asemel tubakat vahekorras 100 II ja III sordi paberossi- või 80 I sordi paberossi vastu 50 grammi tubakat.

Märge II: Tubakasaaduste müük algab neljapäeval, 20. I 1943. a.

•

Soovi korral müüakse võimaluse kohaselt liha ja lihasaaduste ostuks kehtestatud lihakupongide vastu:

1) sülti — kahekordses lihakupongile märgitud koguses, 2) kala — soola- ja suitsukala ning peata soolaturska kahekordses, peaga soolaturska ja toorkala kolmekordses ja III sordi pisikala neljakordses lihakupongile märgitud koguses.

Piimasaajaid palutakse pidevalt jälgida kauplustes Tartu Piimaühistu poolt saadetud igapäevaseid teadaandeid, mille alusel kauplus on kohustatud piima müüma.

KUPONGIDE PIKENDUSI

Munade saamiseks on 14. toitlusperioodi munakupongid I, II ja IV — 0—17-a. lastele ja munakupong III kõigile kehtivad kuni korralduseni.

KAUPLUSTE JUHATAJAILE TEADMISEKS

Margariini, marmelaadi, kompvekkide, siirupi ja kartulijahu ülejäägid (saldod), tuleb vastavate keskuste iattu tagasi toimetada hiljemalt 20. jaan. 1943. a.

LINNA TOITLUSAMET.

Ülikooli Raamatukogu teadaanne

Ülikooli Raamatukogus toimuva revisjoni tõttu palub raamatukogu kõigil üliõpilastel hiljemalt 18. jaan. 1943. a. tagastada kõik nende poolt laenatud raamatud. Teoste uuesti laenutamine algab 25. jaan. 1943. a.

Ülikooli Raamatukogu juhataja

TEADAANNE

Tartu Linnapank teatab, et alljärgnevate Saksa sõjaväes teenivate Eesti vabatahtlike arvetele on nende perekondade sõjatasusummad sisse makstud järgmiselt:

1) Feldp. nr. 45380 D — dets.-kuu eest;
2) Feldp. nr. 45380 C dets.-kuu eest;
3) Feldp. nr. 43167 A dets.-kuu eest;
4) Feldp. nr. 43167 D dets.-kuu eest.

Perekonnaliikmed, kes on volitatud raha kätte saama, võivad seda kätte saada alates esmaspäevast, 18. jaan. s. a. panga töötundide ajal.

Raha väljavõtmisel palutakse isikut tõendav dokument ühes võtta.

TARTU LINNAPANK.

KUTSETUNNISTUSE ANDMINE

end. Õisu Piimanduskooli piimandusklassi lõpetanutele toimub varemkehtinud *sellekohase määruse alusel* (RT 1938, 14. 126.) Õisu Piimanduskooli juures

õisus, laupäeval, 27. veeruaril 1943. a.

Kutsetaotlejatel tuleb täita nõutav järelpraktika aruanne ja õppeülesanne ja need esitada kumbki ühes eksemplaris koos pärastkooliaegsete teenistustunnistustega või nende tõestatud ärakirjadega ja igast tunnistusest ühe lihtärakirjaga Õisu Piimanduskooli juhatajale hiljemalt 20. veebruariks 1943. a. Neilt, kes vahepeal nime muutnud, nõutakse vastava tõendi lisamist.

Kutsetaotlejatelt, kes kooli lõpetanud enne 1935. a., õppeülesande täitmist ei nõuta.

Nõutav järelpraktika vähemalt kolm aastat. Õppeülesandeid saab Õisu Piimanduskooli juhatajalt. (Õisu p.-ag.)

KUTSEKOMISJONI ESIMEES.

Vahet. korras 4-lambil. RAADIOAPARAAT. võrkaparaadi vastu. Kesk-Kaar 69—4. S. Sikk.

Keilel on teat. JÜRi KÕNNUSAAREST? Teat. Elva v., „Ala-Tigase" t., Tartumaal. Olga Kõnnusaar.

Käesolevaga tunnistatakse kehtetuks järgmised

kadunud suhkru-, tubaka- ja elatistarbeainetekaardid:

1. Helene Raamat'u elatistarbeainetekaart; 2. Alviine Ivask'i elatistarbeainetekaart; 3. Leonhard Ivask'i elatistarbeainetekaart; 4. Olga Mikko elatistarbeainetekaart; 5. Juulius Salu tubaka- ja tubasaadustekaart; 6. Minna Linde elatistarbeainetekaart; 7. Harri Linde elatistarbeainetekaart; 8. Magda Rõõmu elatistarbeainetekaart; 9. Aliede Talv'i elatistarbeainetekaart; 10. Heino Talv'i elatistarbeainetekaart; 11. Amalie Sarapuu suhkru- ja elatistarbeainetekaart; 12. Aino Takking'u elatistarbeainetekaart; 13. Otto Voimann'i elatistarbeainetekaart; 14. Laine Voimann'i elatistarbeainetekaart; 15. Ida Illison'i elatistarbeainetekaart; 16. Pelageja Tarassenkov'i elatistarbeainetekaart; 17. Herta Raudsepp'a suhkrukaart; 18. Leonhard Raudsepp'a suhkrukaart; 19. Anna Eisen'i suhkrukaart; 20. Ljubov Krepp'i suhkrukaart; 21. Edgar Napp'i suhkrukaart; 22. Eevi Lipsik'u suhkrukaart; 23. Alviine Keller'i suhkrukaart; 24. Asta Keller'i suhkrukaart; 25. Helene Klein'i elatistarbeainetekaart; 26. Friedrich Klein'i elatistarbeainetekaart; 27. Juula Peebo suhkrukaart; 28. Elfriede Pebo suhkrukaart; 29. Heda Pensa suhkrukaart; 30. Heino Ristlaid'i suhkrukaart; 31. Karl Kuusk'i suhkrukaart; 32. Hilda Kuusk'i suhkrukaart; 33. Heljo Kuusk'i suhkrukaart; 34. Marie Martinson'i suhkrukaart; 35. Liina Martinson'i suhkrukaart; 36. Kaljo Martinson'i suhkrukaart; 37. Heino Sisask'i suhkrukaart; 38. Heino Jaik'i suhkrukaart; 39. Maali Toots'i suhkrukaart; 40. Heljo Raudjõe suhkrukaart; 41. Rosiine Sergo suhkrukaart; 42. Maie Kerles'i suhkrukaart; 43. Miina Lillemets'a suhkrukaart; 44. Linda Kulpa suhkrukaart; 45. Elisabet Soijer'i elatistarbeainetekaart; 46. Ida Lumi suhkrukaart; 47. Rudolf Lumi suhkrukaart; 48. Salme Sinimets'a elatistarbeainetekaart; 49 Miina Arming'u elatistarbeainetekaart; 50. Ülo Tammiste suhkru-, tubaka- ja tubakasaadustekaart; 51. Helene Noor'i elatistarbeainetekaart; 52. Karl Noor'e elatistarbeainete- ja rasketöölise lisakaart; 53. Ellen Noor'e elatistarbeainetekaart; 54. Liine Bend'i suhkrukaart; 55. Vilhelmiine Saag'i suhkrukaart; 56. Jüri Saag'i suhkrukaart; 57. Rosalie Saag'i suhkrukaart; 58. Rosalie Leht'i suhkrukaart; 59. Adu Valberg'i suhkrukaart; 60. Maret Valberg'i suhkrukaart; 61. Armilde Valberg'i suhkrukaart; 62. Amanda Reeben'i suhkrukaart; 63. Ülo Reeben'i suhkrukaart; 64. Anna Koovik'u suhkrukaart; 65. Leili Koovik'u suhkrukaart; 66. Silvia Koovik'u suhkrukaart; 67. Endel Arand'i tubaka- ja tubakasaadustekaart; 68. Helmi Miitra elatistarbeainetekaart; 69. Liisu Suudar'i suhkrukaart; 70. Pauline Varres'e suhkrukaart; 71. Ilse Varres'e suhkrukaart; 72. Heljo Varres'e suhkrukaart; 73. Hilja Varres'e suhkrukaart; 74. Elfriede Jaska elatistarbeainetekaart; 75. Miili Käos'e suhkrukaart; 76. Ekaterina Õunap'i suhkrukaart; 77. Salme Lepp'a elatistarbeainetekaart. 78. Juhan Koovik'u suhkrukaart.

Kõiki isikuid ja kauplusi hoiatatakse kaarte nende leidmise korral kasutamast, selle vastu eksijad langevad karistuse alla.

Kaardid tuleb leidmise korral ära tuua Tartu Linnavalitsuse Kaubandus-Tööstusosak. Toitlusameti Kaartidebüroosse, A. Hitleri pl. 7.

Toitlusameti Kaartidebüroo.

Ka'astajateringi „Viiking" liikmeile

Palutakse ringi liikmeid novembri- ja detsembrikuus m. a. püütud kalade eest antava soola järele ilmuda ringi laekuri, hr. H. Riimann'i kauplusse, Tartus, Kauba tn. 13. Ka varem püütud kalade eest antava soola järele palutakse võimalikult kohe ilmuda neil, kellel see veel välja võtmata.

JUHATUS.

Soovin rentida või pooleterale võtta väiksemat AEDA, kas linna või linna lähedale; võib ka suurem taluaed olla, ühes korteri võimalusega. Pakk. J. Õunmaa, Tallinna tn. 55—2, Tartu.

KRAASIN ja KETRAN villu maale. Piiri 18—1. Igandi.

Tume, uus ÜLIKOND (väiks. kasv.), vahet. suur., ülikonnariide või kesk. k. ülikonna vastu. Teat. sõt. „3585" all.

Soovin õppida TANTSU. Pakk. sõt. „Tants" all.

Jõgeva linna ümbruses töötava vanapoiss vajab oma 46-ha talule OSANIKKU-PÄRIJAT, kellel oma seeme ja taluinventar. Võib ka rendile või pooleterale anda, või ka linnamaja vastu vahetada või müüa. Pakk. kirjal. „Postimehe" talitusse Tartus, märgusõna all „Pärija", või isiklikult 30. jaan. Jõgeva linnas, Turu tn. 3, Munaühisuses, või Tallinnas kuni 20. jaan. Linda tn. 6, toiduainetekpl.

KADUNUD

Kaot. Tartu—Põltsamaa teed Tartu sõites PORTFELL ühes isikutunnistusega, osturaamatute, 150 Rmk. rahaga ja sinine m. makosärk. Ausal leidjal palut. vaevatasu eest ära tuua Leiubüroosse. Elli Kiiskma.

12. jaan. kino Ateeni ja Nutt'i lihaäri vahemaal kaot. sinine PEENRAHAKOTT snäppervõtme ja kinopiletitega. Ausal leidjal palutakse vaevatasu eest ära tuua kohvik „Werner'i" kassasse.

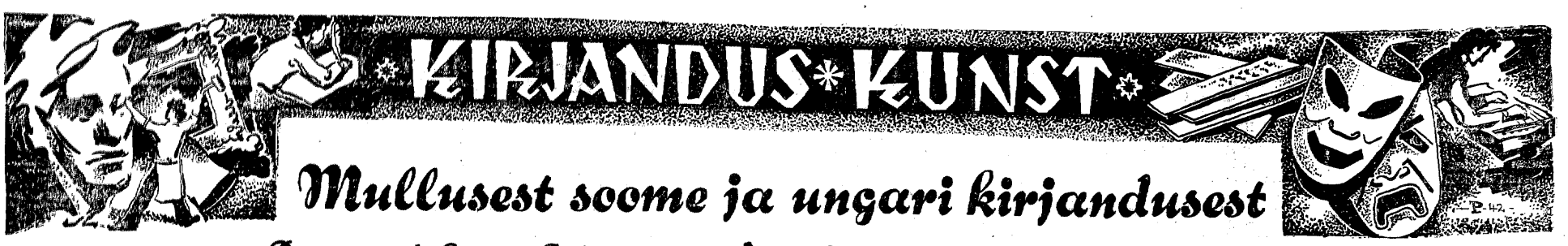
Kadun. 10. I MUST KASS, valge kaelaalusega ja käppadega. Palutakse teat. või ära tuua Salme 50—6.

Leidja, kui kannate ausa inimese nime, siis tagastage PORTFELL, mille leidsite 15. skp. *varahommikul Narva tn.*, Puiestee ja Vahi vaheliselt teelt. Portfelli sisu on väga tähtis õpilasele, kelle nime kannavad ka seesolevad asjad. Kui tagastate portfelli, ootab teid hea leiutasu. Teat. Vahi koolid või Narva 125—2.

14. skp. õhtupoolikul kaot. hall sõjaväe HOBUSETEKK Taarapuiesteelt Kastani tän. raudteejaamani. Ausal leidjal palun vaevatasu eest ära tuua. On sõjaväe varustus. Kastani tn. 49—1.

11. jaanuaril s. a. kaotatud vasaku käe SÕRMKINNAS, kino „Ateenis". Leidjal palutakse ära anda vaevatasu eest Leiubüroosse. L. N.

Kaot. parema jala m. KALOSS, minnes 14. skp. Võru tän. viljasilosse. Palutakse hea vaevatasu eest ära tuua Võru tn. 154, kpl. või Leiubüroosse.

Mullusest soome ja ungari kirjandusest

Kirjandust

Ziedonis Ligers: Die Volkskultur der Letten I.

Riga 1942. 380 lk. Hind 16 Rmk.

Läti rahvateaduslikus kirjanduses on seni suurimaks ja kõigiti väljapaistvaks tööks A. Bielensteini kaheosaline „Die Holzbauten und Holzgeräte der Letten", ilm. 1908—1918 Peterburis. Mõõdunud aastal ilmus Rilas algul läti, siis ka saksa keeles (täiendatult) Z. Ligersi ülalmainitud teos. Juba pealkiri on paljutõotav „Die Volkskultur der Letten I. Etnographische Forschungen", — ja usud, et nüüd on siis lõpuks ka Lätis ilmunud töö, kus võetakse kokku viimaste aastate uurimistulemused ning viiakse läti rahvakultuuri uurimine põhjaliku analüüsi kaudu avarale sünteesile.

Pretensioonika pealkirja taga ei leidu aga midagi oodatut. Autor esitab algul üksikasjahtlusi kalastuse ja jahinduse alalt, puudutab siis veidi ka põllundust, mesindust, meeste käsitööd, rahvakunsti ja kirjeldab lõpupoolel ehitusi.

Teose mahust poole täidavad illustratsioonid (tekstis 503), lisaks veel 16 ühe- ja 12 mitmevärvitrükis tahvlit. Lugejat üllatab pildimaterjali rohkus. Oleme aga harjunud nägema, et teaduslikus teoses tekst ja pildid on omavahel seotud, tekstist viidatakse piltidele jne.

Ligers seda peagu poolte piltide puhul ei tee. Pealegi pole pildid alati õigel kohal, rahvakunsti peatükis leiame fotosid pastelde tegemisest jne. Osa fotosid pole tehniliselt küllalt selged, osa on lihtsalt tüelilgsed, erti aga ehituste osas, kus ühest ja samast laudast on esitatud 14 fotot, teisest 9, ühest majapidamisruumide kogumikust 18, kahest ehitustüübist kokku 41 (!) fotot, kusjuures pealegi suur osa neist on terve leheküljе suurused. Ühe- ja mitmevärvitahvlid on huvitavamad, sest neil esitatakse seni avaldamata materjali Brotze suurest kogust Riias.

Teose sisulinegi külg jätab pettumuse. Kogu töö täidavad ainuüksi kirjeldused, esitusviis on puhtal kujul konstateeriv, puuduvad igasugused analüüsi algedki, kõnelemata mingist sünteesist. Autor ei kasuta varasemaid läti autorite töid, peale vana Bielensteini, kelle joonised ja andmed tuuakse enamasti siis välja, kui autoril omal tuleb andmetest puudus.

Autor pole kogunud materjali kuigi süstemaatselt, ta on talitanud kui turist, kes, sattudes kuhugi juhuslikku kohta, kirjeldab ja pildistab kümmet kanti kõike, mida ainult arvab olevat huvitava ja vana.

Kirjelduste päritolukohtadena* esinevad enamasti samad kohanimed. Ainestik on võrdlemisi kitsalt alalt pärit ja ei õigusta kuidagi teose laia pealkirja. Nii kirjeldatakse ühes talus kasutatavaid kärbiraudu, ühes vallas esinevaid heinakuhje, ühe ainsa talu mesipuid, ja ehituste puhul ühe teatava talu lauta jne. jne., ühelgi juhul põhjendamata, miks just antud nähtus on kirjeldamisele võetud.

Selliste põhjenduste esitamine oleks paratamatult nõudnud ka muu läti etnograafilise materjali tundmist, et võrdlemine oleks võimalik. Laiem ainestiku tundmine aga autoril nähtavasti puudub. Nii jätab kõik teoses esitatu juhuslikkuse mulje ja kasutaja ei tea kunagi, kuivõrd ülks või teine nähtus Lätis on levinud ja tüüpiline. Sihitult ja põhjendamata esitatud näited pole veel kaugeltki „Die Volkskultur der Letten". Pealkiri jääb õhku rippuma. Teose lugemisel muutub mitmel juhul ikka kindlamaks mulje, et autor on sel alal võhik, kes soodsa konjunktuuri puhul on kompileerinud teose, millele püüdnke anda asjatundmatu lugeja silmis solidi- ja luksusteose ilme eriti illustratsioonide rohkusega.

Teoses on lubamatuid tehnilisi väärratusi. Skandaalselm kogu raamatus on rahvakunsti käsitlev peatükk. Rahvakunsti teoreetiline iseloomustus ja jagamine antakse Linnuse artikli „Über die estnische Volkskunst" järgi. Õllekannude kirjeldamisel kasutatakse Manninenl teost „Kannud", kuid nii, et jääb mulje, nagu kirjeldataks kogu aeg läti vastavat materjali. Autor omalt poolt ei esita ühtki õllekannu kirjeldust ega piltigi, kuigi kannudest pikalt ja laialt on juttu. Kui kannude kirjeldus on lõpetatud, nimetatakse viimaks, et „suurt vormirikkust ja suuri erinevusi omavad meie naabrite eestlaste õllekannud". Pruudivakkasid kirjeldatakse sama süsteemi järgi Linnuse artikli põhjal. Kogu rahvakunsti puudutavas tekstiosas ei esitata läti materjali poole sõnagagi, pildid toovad läti rahvakunsti näidetena ummisjuisi tünne, puuastjaid, leivakünasid, savinõusid, — ja nende kõrval mõningaid krutsifikse.

Sama teose lätikeelses väljaandes, mida siin sisuliselt ei puudutata, esitab autor 313 illustratsiooni hulgas tervelt 54 eesti fotot, seda millegagi põhjendamata, kuna näit. Leedu omi ei esine ühtki. Seejuures esitatakse eesti rahvakunsti pähe pilte Pärnu puunikerdaja Jõgi töödest, ei kohkuta tagasi ka Belgia-Kongo neegrikunsti esitavate fotode toomisest, sest ka need oli autor omal ajal Eesti Rahva Muuseumist üliõpilaste seminarharjutuste tarvis kasutada saanud. Saksakeelses väljaandes ei leidu eesti fotosid üldse.

Kokkuvõttes võib öelda, et Ligersi teos eriteadlastele, kellede jaoks ta saksakeelsena on mõeldudki, ei paku kaugeltki seda materjali, mida ootaksime. Tavalisele lugejale ei paku teos mingit süstemaatilist ülevaadet läti rahvakultuurist, teda ei kõlda ka kuiv ja viletsavõitu stiil. Ligersi nõrgakvaliteedilise töö asemel oleksime pigem ootanud väiksemamahulist, kuid seda sisukamat uuemate uurimustega arvestavat ülevaadet läti etnograafiast. On üllatav, kui kitsal sõja ajal ilmub sääraseid teoseid, mis ainult raiskavad niigi väheldasi paberitagavarasid, trükkimis- ja klisheerimisevõimalusi.

Ilmar Talve

Raamatuid Soome Talvesõjast

Mitte vähem kui sada aastat seitsmest sajast on Soome pidanud võitlema oma idanaabriga. Talvesõjas astus ta juba kolmandat korda viimase kolmekümne aasta jooksul võitlusse.

Saatuslik, nagu see sõda oli, ei jätnud see oma märki vajutamata soome kirjanduse palgele. Nii jutustavad paljud sõjaraamatud väikese rahva kangelaslikust vastupanust üle tuhande kilomeetri pikkusel rindel. Üks kohtadest, kus võitlused olid eriti ägedad, oli Kollaa. Verd ja pisaraid, kartusi ja lootusi — aga ka kogu rahva uhkus — on seotud selle nimega. Sest Kollaa pani vastu ... Sõjateade mainis ainult lakooniliselt: „Kollaa kestää." Need uhked, ent paljusisaldavad sõnad on raamatu pealkirjaks, milles üks võitlusist osavõtnu — toimetaja ja reserv-ülemleitnant Erkki Palolampi — püstitas mälestusmärgi langenud ja elavaile Kollaa sangareile.

See on ohvitseri rindemärkmeist väljakasvanud teos, haarav oma üksikasjalise tõepärasusega. Soomlasile see on saanud eriti südamelähedaseks. Võibolla isegi enam kui Viljo Saraja „Lunastettu maa", mis käsitleb samuti rindeelamusi. Ent rahvakooliõpeta Saraja pole sõjasündmusi ise läbi elanud. Ta raamat põhjeneb sõprade seletusil. Ometi ei saa salata, et siingi leiame rohkesti lüürilist veenvust ja dramaatilist jõudu, mis tõstavad teose kõrgemale ühe päeva kirjandusest.

Nagu Palolampi, nii oli ka Gunnar Johansson toimetaja ja ohvitser. Tema rootsikeelne „Me ei taha surra" on üsna õnnestunud „tõsiasjade kirjeldus isiklikke elamusi meenutades". Keskpunktiks on võitlused Suomussalmi juures. Ent Johansson ei alga mitte, nagu Palolampi ja Saraja, sõjaelsete nädalate rahutusega ja pommirünnakuga Helsingile, vaid 1918. a. kodusõjaga. Nii elab lugeja kaasa peatiiki Soome sisemisest arenguloost, ent näeb ka selle vilja 21 aastat hiljem: „Soome kalmistute tuhandeil haudadel seisis üksmeelne karastatud terastugev rahvas."

Gunnar Johansson on nüüd idarindel langenud, nagu ka noor lootustandev kirjanik Eino Hosia, sõjaromaani „Tuliholvin alla" autor. Ka selles raamatus jutustatakse isiklikke rindeelamusi. Võttis ju ka Hosia osa Talvesõja lahinguist Karjala Kannasel. Lugejale avaneb luuletaja pilguga nähtud sõjamõll: öö, lumi, pakane ja põrgulik suurtükimürin hõõguvpunase taeva all. Lääne-soome talupojale muutub maa kosmiliseks jõuks ja maastik leegitsevals värves maalitud pildiks.

Sõjaromaanis „Antero ei enää palaa" jutustab Valtari noore rindelvõitleja ja ta naise saatusest. Kindlas usus seisab rinne vankumatult isegi Lapi lagendikel, kus väike suusameeste rühm paneb vastu mitu korda suuremale vaenlaste hulgale.

Sõjaromaani on kirjutanud ka Pentti Haanpää, põllumees-kirjanik, kes kirjandusliku tegevuse kõrval ei loobunud talupidamisest. Tema „Korpisota" laseb meil, nagu teisedki eespooltoodud teosed, aimata võitluse halastamatust. Ent sellest, nagu kõigist teistest sõjaraamatutest, särab meile vastu selle rahva iseloomukindlus, kes suures hädaohus pidi ohverdama oma parimad jõud usus, millest Eino Hosia kirjutab: „Meile on antud uskuda sellesse, et ka meile pärast võitluste, katsumiste ja murede lõppu siin maailmas antakse teenitud õigustega koht. Me pole asjata võidelnud ja verd valanud."

Ungari raamatust ja raamatupäevast

Juba enam kui kümme aastat pühitsetakse Ungaris raamatupäeva. Kord aastas elatakse „kirjanduse tähe all". Budapest ja suuremad provintsilinnad pühitsevad „Ungari raamatupüha", mille ülesandeks on eelkõige juhtida raamat nendesse rahvakihtidesse, milleni see tavaliselt ei ulatu.

Linnades püstitatakse raamatukioskid, mille ehitamisel peetakse silmas rahvuslikku omapära. Sealt müüakse kirjandust, seal jagavad kirjanikud autogramme. Raamatupäeval ei müüda ühtki võõrkeelset raamatut ega tõlketeost, vaid eranditult rahvuslikku kirjandust.

Kirjastajatele on raamatupäevad suurimaks sissetulekupäevaks aastas jõuluplhade kõrval. Paljud kirjastused lasevad oma uudisteosed raamatupäevaks müügile. Ungari Kirjastajate Ühing annab iga aasta välja raamatupäevaks ilmunud raamatute nimestiku. Läinud aastal sisaldas see 88 teost. Mõningate teaduslike raamatute kõrval on esikohal ilukirjanduslikud teosed.

Vanemast kirjandusest on mainimisväärt uus trükk esimese ungari suurema luuletaja Bálint Balassa ja Imre Madách teostest. Siia kuulub ka Budapesti Ülikooli Kirjastusel ilmunud »Ungari tsitaatide kogu«. Teaduslikest teostest nimetatagu Gábor Lükö „Ungari hingelaad". Esmakordselt püütakse siin ungari rahvaluule põhjal selgitada ehtmadjarlikke iseloomujooni. Rahvaluule ja kirjanduse alalt tuuakse võrdlusi teiste soomeugri rahvaste kirjandusest. Mõningad etnograaf István Györffy kirjutised on toodud teoses „Ungari rahvas — Ungari maapind". Tuntud ungari ajaloolane Gyula Szekfü esitab raamatus „Ungarlus ja Slovakkia" — Budapesti Ülikoolis peetud loengute sarja.

Samasse probleemiringkonda kuuluvad János Esterházy poolt Slovakkias väljaantud teosed Ungari kohta.

Ilukirjanduslikest teostest oli suur menu Aladár Keinz'i „Musta kloostri" uuel trükil. Mainitagu veel Zsolt Harsányi armastusromaan „Magdolna" ja Zsigmond Móricz'i kaheköitelist „Sándor Rósza kortsutab kulmu". Hea ülevaate ungari kirjanduselust viimase kümne aasta jooksul annab luuletaja József Erdelyi autobiograafia „Kolmas poeg".

Ungari talupojaelu käsitleb Zoltán Szabó „Talupojad", samuti ka Lajos Dövényi-Nagy romaan „Seisev vesi".

Eespooltoodud teostest peaks piisama, et saada teatavat ettekujutust ungari vaimse elu mitmekülgsusest. See, et — vaatamata sõjaaegadele — läinud aastal raamatupäev toimus võibolla veelgi edukamalt kui teised varajasemad, on selge tõend ungari rahva elujõust ja vääramatust kultuuritahtest.

Ühe vana „Juuletallaja" noorusmaal

„Karksi, mu kallis kodu, kuis olid sa mulle armas juba lapsena! Kui ilusad on sinu mäed ja orud, metsad ja laaned, järved ja jõed, kui kallid mulle su mälestused! Sinu pind on mulle püha, sinu muistejutud kuduvad kuldviiret sinu rajade ümber, kuldviiret, ehteks tervele eesti sugule.

Tule, oh rändaja, Karksi mägedele, tema orgudesse, tema metsadesse! Viibi Karksi linnamäel, tema vägevate varemete rusude vahel, kas pühapäeva

hommikul, kui siit väikese, valge kiriku tornist keliahääl pühalikult alla lainetab, edasivirvendab, kuni ta kaugusesse kaob, kui kirikulised vaga südamega kiriku poole tõttavad, ehk — kui lahkuja õhtune päike mäge, tema varemeid, kirikut ja Sind ennast oma kulla sisse matab — ikka saab siida Sinu sees sulama, saavad ilutsemised Sinu hinge täitma.

Ja kui Sa siis mäepervel seisatad ja maha vaatad, kus sinu jalgade ees all linnaveski järvekene kõrgete kõrkjate vahel nagu uinub, kui valged veeroosid veepeeglil nagu unistades pääd kõigutavad — püha rahu asub Sinu hingesse. Tõstad Sa ülesse oma silmad — ilus, oh kui ilus org avab Su vaatele oma süle. Üle oru tõuseb kallas kõrgele, sopine ja kääruline, siin varjavad igavesed vanad lõhmused ja jalakad sulisevaid hallikaid, siin tõusevad kuni äkilise „Kuninga-mäe" ülemise tipuni kõrged, kõrged sinised männid üles ja ei lase Su vaadet kaugemale tungida — Sa tunned ennast maakoha kenadusest kui joobnud olema. Lased Sa omad silmad ümberkäia — õnnistud perekas viljakandja maa paistab Sulle silma, oma taludega, oma mõisatega — kui kaugemale silm läbi sinise õhu enam ei ulata. Vaimustatult saad Sa hüüdma: Ilus oled sa, oh isamaa!"

— Sellest on üle viiekümne aasta möödas, kui Aug. Kitzberg, vana „Juuletallaja" — kelle surmast möödus mõne aja eest 15 aastat —, kirjutas oma „Maimu", mille algusest ongi tsiteeritud eespoolne tundeküllane ja värvirikas Karksi kirjeldus. Ei tahaks nagu uskudagi, et see on kirjutatud enam kui poole sajandi eest — nii lähedane tundub selle sõnastus, nagu oleks see alles hiljuti loodud.

Karksi — oma mägede ja orgudega — ning kogu selle ümbrus on lähedalt ning tihedalt seotud vana „Juuletallaja" noorpõlvega. Tänapäevani elab seal vana „Juuletallaja" elanike mälestusis, aga samuti maalilises looduses, kus tahtmatult kordad Kitzbergi — „Tule, oh rändaja, Karksi mägedele, tema orgudesse, tema metsadesse!"

Juuresolevad pildid kujutavad „Maimu" tegevuspaika ja vana „Juuletallaja" noorusmaad.

EDUARD MÖRIKE

Röövipäälliku laul

See, kes mind võttis sünnita,
Mu kätkivaipa seada,
Neid metsik, tõmmu oli ta,
Ei meestest tahtnud teada.

Vaid naljateles pruukis suud
Ta kosilaste vastu:
„Võin parem olla tuule pruut
Kui abiellu astu!"

Siis tuli tuul ja võttis nii
Ta tõotuse huulelt,
Ning nõnda peiar poisugi
Tall' sülle langes tuulelt.

Tõlk. M. I—r

Elutarkust

Mida kõikumatumad on otsused, seda halvemad nad on.

*

Siin maailmas ei tohi kunagi paista sellisena, kui tõeliselt ollakse.

*

Elus saab üle raskemaistki asjust, kui vaid osatakse õigel ajal öelda: Tühja kah, mis niiid sellest!

*

Peame vaikima, et võida tegutseda.

*

On vähe inimesi siin maa peal, kes teavad, mille jaoks nad on olemas.

*

Pilsivus on voorustest kõige hädatarvilikum.

A. Gide

Kroonika

FOND RAHVUSKIRJANDUSE EDENDAMISEKS

Helsingis loodi „Otava" kirjastuse poolt 2 miljoni Soome marga suurune fond soome rahvusliku kirjanduse edendamiseks. Aja jooksul kavatsetakse fondi suurendada 10 miljonile Soome margale.

SOOME AUTORITE ÜHINGU PRESIDENDIKS PROF. V. A. KOSKENNIEMI

Hiljuti toimus Soome Autorite Ühingu aastakoosolek. Ühingu presidendiks valiti prof. V. A. Koskenniemi, asepresidendiks Arvi Kivimaa.

ILMUS UUS „KALEVALA" ROOTSIKEELNE TÕLGE

„Soome-Rootsi Kirjastusel" ilmus jõuluks uus lühendatud rootsikeelne „Kalevala" tõlge. Tõlkijaks oli prof. Olav Honém.

VÕISTLUS SOOME LAVAKIRJANIKELE

Soome Rindevõitlejate Ühing korraldab võistluse soome lavakirjanikele. Võistlustöödes peab väljenduma võitlustahe ja ülesehitava töö tähtsus. Võistlustööde tähtpäevaks on 1. juuni 1943. Kavatsetakse välja anda neli auhinda.

MANNERHEIMI BIOGRAAFIA

Hiljuti ilmus Saksamaal marssal Mannerheimi biograafia. Autoriks on kirjanik ja kirjastaja August Beranek. Seni on teost müüdud 200.000 eksemplari. Paljude piltidega illustreeritud raamatule on kirjutanud eessõna minister Kivimäki, Soome saadik Berliinis.

O. MANNINEN'ILE HUMBOLDTI MEDAL

Saksa Akadeemia annetas soome tuntud kirjanikule Otto Manninen'ile ta seitsmekümnenda sünnipäeva puhul Humboldti medali. Manninen on teatavasti tuntud ka ändeka tõlkijana. Nii on ta tõlkinud soome keelde „Fausti" esimese ja teise osa. Kahekümne aasta eest ilmus temalt Saksamaal soome luule antoloogia „Suomis Sang" kunstikaunis tõlkes. Manninen'i parimate tõlgete hulka kuuluvad veel „Ilias" ja „Odüsseia", Molière'i komöödiad, Ibseni „Peer Gynt" ja paljud ungari teosed.

UURITAKSE SOOME KIRJAKEELE MÄLESTUSMÄRKE

Soome haridusminister määras lektor E. Granit-Ilmõniemile stipendiumi kirjandusllooliste uurimistööde jätkamiseks, mis viisid umbes 40 aasta eest esimese soome aabitsa katkendite avastamiseni.

Selle aabitsa autoriks on soome kirjakeele looja Mikael Agricola.

Praeguste uurimistööde eesmärgiks on teise aabitsa avastamine, mis ilmus 1719. a. ja mille väljaandjaks oli Daniel Madelplan. Raamatust, mida trükiti väga vähesel arvul, pole seni õnnestunud leida ühtki eksemplari.

RZ

ITAALIA TUNTUD LAVAKIRJANIK SURNUD

Novembris surnud Luigi Antonelli oli itaalia tuntud komöödiakirjanikke ja teatrikriitik. Antonelli surm oli suureks kaotuseks itaalia teatrile: kuulus ju Antonelli koos Pindarellega itaalia lavakirjanduse tähtsamate uuendajate hulka. Antonelli oli suur naturalismi vastane, kes nagu Pindarellogi nõudis enam vabadust fantaasiale. Ta parimate teoste hulka kuuluvad: „Inimene, kes kohtas iseennast", „Eremiit Bernardo" ja „Parun Corbo".

„Ostland'i" esimene aastakäik

Ida-ala riigikomissari kuukiri „Ostland" on oma 6. ning jõuludeks ilmunud numbriga lõpetanud esimese aastakäigu, astudes uuel aastal teise aastakäiku. Kuna me oleme „Ostlandi" ilmumisest saadik pidevalt iga numbri juures lühemalt või pikemalt peatnud, siis pole põhjust kuukirja esimese aastakäigu lõppedes väljaande sisulise külje juures enam peatuda. Küll aga on põhjust sel puhul teha mõningaid kõige üldisemaid kokkuvõtteid ja järeldusi kõnesolevast väljaandest.

Ja nimelt: „Ostlandi" kuue esimese ning läinud aasta teise poole kestel ilmunud numbrites, mis moodustavad ümmarguselt 200 suurt pildi- ja tekstilehekülge, on Eestile väärikalt rohkelt ruumi pühendatud. Umbes 50 lehekülge kuukirja mulluse aastakäigu veergudest on kõnelnud sõnas ja pildis Eestist, meie maast, rahvast, kultuurist, majandusest jne. Seda on tehtud üsna asjatundlikult ja valitud autorite poolt ilma suuremate eksimusteta ja tõsiolusid pööramata, mis meid seda enam rõõmustab. Esmajoones on „Ostlandis" esitatud Ida-ala maade, kaasa arvatud ka Eesti, vaimne kultuur ja ajalugu. Meie ülikooli minevikku on käsitletud üsna ülevaatlikult, samuti Tallinna minevikku, kusjuures pole kirjutistes laskutud pinnalisele tasemele, mis perioodiliste väljaannete puhul sageli on kasu asemel kahju toonud.

Kui meie maalikunsti arengule ja saavutustele on võrreldes Läti maalikunstiga „Ostlandis" vähem ruumi pühendatud, siis seda enam on „Ostland" arutanud meie muusika- ja teatriprobleeme. Selle eest on hoolikalt vaeva nälnud dr. Brinkmann Tallinnast, kes on meie teatri minevikusse, peamiselt iseseisvusaegsesse ajajärku, suhtunud tunnustava erapooletusega. Ta kirjutis „Eesti teater" kuukirja viimases numbris, võttes enese alla 5 lk., on üks pikemaid, sisukamaid ja asjalikumaid saksekeelseid ülevaateid meie lavatööst, mis viimasel ajal üldse ilmunud.

Eesti ilukirjandust on kuukirjas saksakeelses tõlkes esitatud esimese aastakäigu kestel küll üsna väheselt (A. Gailiti novell „Viimne romantika"), kuid loodetavasti täitub see liink käesoleval aastal. Kuna „Ostlandis" on pikemalt ja ülevaatlikumalt käsitletud läti, leedu ja valge-vene etnograafiat, rahvarõivast ja üldse kunstilist rahvaloomingut, siis loodame, et ka see osa eelseisva aastakäigu kestel täidetakse, mis meie sellekohase loomingu tutvustamisele saksa keelt lugevale publikule palju kaasa aitaks.

Mis puutub pildimaterjalisse Eesti kohta, siis ei saa sel puhul „Ostlandile" ta esimese aastakäigu kestel etteheiteid teha. Pildimaterjali on valitud hästi, kusjuures aga hulk võimalusi seisab alles ees.

Näib, et „Ostland" on esimese aastakäigu kestel leidnud õige suuna, kujunedes Ida-ala mitmekülgseks ja paljunõutavaks kultuuri-kuukirjaks. Ja kuigi seal on ilmunud üht-teist ainult päevakajalise väärtusega, moodustab aastakäik ajaloolise ja kultuurajaloolise dokumendi praegusest ajastust, mil Ida-ala maad on end pühendanud bolshevistliku laastamistöö järel uuele taasehitamisele ja ka endale vastse ilme ning oma uue elu loomisele. Tulevikule räägib „Ostland" kindlasti palju enam kui praegusele põlvele, sest kõik, mis kuukirjas sõnas ja pildis avaldatud, seisab meile praegu liialt lähedal, mispärast me sellesse kõigesse ei saa ka suhtuda vajaliku distantsiga.

K. E.

Aleksis Kivi: „Seitse venda"

Romaan. Soome keelest tõlkinud Fr. Tuglas. 3. trükk. Tartu Eesti Kirjastus, 1942; 335 lk. Hind Rmk. 3.75

Juba kolmandas trükis ilmub meil see naaberrahva rahvuslik suurteos, jutustus seitsme häme venna uljast ulaelust ühiskonnast eemal, vabas metsikus looduses, „keset kodumetsade kohinat", ja nende hilisemast tagasipöördumisest paikse põlluharija eluviiside juurde ning leppimisest koduküla ühiskonnaga. Autori 70-ndat surma-aastapäeva mälestasime alles läinud detsembris. Vaieldamatu eesõlgus tõlkekirjandusest esimesena uuesti ilmuda oligi sellel vennasrahva teosel.

Tõlke on Fr. Tuglas juba esimese, 1924. a. ilmunud trüki jaoks valmistanud niivõrd hea, et algupärandi iseugusest rahvalikult lopsakast ja ühtlasi naiivselt meeleolulisest stiilist midagi kaotsi pole läinud. Uuel läbivaatusel on tehtud, võrreldes eelmise trükiga, ainult üsna väheseid keelelisi parandusi.

Raamatut kaunistavad kunstnik A. Gallén-Kallela suurepärased illustratsioonid. Kahju ainult, et eesti väljaandeis tõlkimisparatamatuste tõttu peavad ära jääma soome väljaandeis leiduvad üle veerand tuhande toreda, illustreeriva taustajoonisega, algsõnavinjeti tekstis, mis muudavad soome raamatu lausa mingiks säravaks pildikatedraaliks.

Sellest hoolimata on „Seitsme venna" käesolev väljaanne kunstipärasemaid eesti kirjastuste mulluaastases toodangus.

Kahetsema peab, et seekordses trükis on loobutud teose iseloomule vastavast gooti kirjast, kuid vist on ka selles olnud tegemist paratamatusega.

E. R.

Soome teatrielust

Soome „Rahvusteatri" mängukava keskpunktis seisis eelkõige Maria Jotuni uus draama „Klaus, Louhikko peremees", mille kõrge kunstiväärtus veelkordselt kindlustab autorile juhtiva koha soome kirjanduses. Veel tulid lavale Molière'i „Opetatud naised" Otto Manninen'i suurepärases tõlkes, taanlase Kaj Mumk'i „Noor Grundtvig" ja Gerhart Hauptmann'i „Enne päikeseloojakut".

Ka „Helsingi Rahvateatris", mis töötab Arvi Kivimaa juhatusel, on mängukava väga mitmekesine. Kodumaiste autorite loomingust mainitagu siin Torni Aaltonen'i komöödiat „Ja siis suri luuletaja". Tuntud naiskirjaniku Serp'i „Luokkakuva" käsitleb Talvesõjast saadik ilmnevat soome mitmesuguste rahvakihtide kokkukuuluvustunnet.

Üks parimaid hooaja lavastusi on kahtlemata ungarlase Janes Kodolany „Maavärisemine" (lavastaja Eino Salmelainen). Suur menu oli ka Gerhart Hauptmann'i „Piibrinahal".

Ka kolmas Helsingi teater „Töölisteater" on tõusnud viimasel ajal üha tähtsamale kohale pealinna teatrielus.

Siin mängitakse kodumaist rahvuspärast komöödiat „Kingsepa laupäevane saunapäev". Selle autor Erkki Kotila on juba pikemat aega sama teatri näitleja. Mängukavast leiame veel Lehári „Naeratuste maa" ja Järviluoma „Põhjalased".

Helsingi Rootsi teatris etendatakse taanlase Axel Kjerluti komöödiat „Isa valged kindad" ja riigirootslase Herbert Greveniuse lõbusat „Nagu inimesed enamasti on". Klassikalistest tükkidest mängitakse sel hooajal „Macbethi".

Soome ooperis on prof. Oiva Soinil kasutada suurepärased jõud. „Rigoletto" kõrval on Millöcker'i „Gasparone" suur edu.

Nagu pealinnas, nii töötavad ka teiste linnade teatrid täies koosseisus. Ida-Karjala vallutatud aladel on kolm sõja-teatrit: Äänislinnas, Aunuses ja Karhumäkis.

Soome teatrielu iseloomustab mängukava mitmekesisus ja suur huvi teatrikunsti vastu.

DZiO

Kes olid Nietzsche esivanemad?

Hiljuti esines Welmaris sealse Nietzsche-arhiivi juhataja major Max Ochler ettekandega teemal „Nietzsche esivanemad".

Kõneleja käsitles legendi, mille järgi Nietzsche põlvneb poola aadlikest. Nagu Ochler väitis, osutub see täielikuks eksiarvamiseks. Uurimused on näidanud, et poola aadlinimede hulgas ei leidu üldse nime, millele tahetakse rajada Nietzsche põlvnemist poolakaist. Ka pole nimi „Nietzsche" üldse slaavi päritoluga. Palju tõenäolisem on, et selle algkuju tuleb otsida eesnimes „Nikolaus", mille teisendid „Nichel", „Nitzsche" ja „Nietzsche" esinevad Kesk-Saksas slaavi s'sseränd ajate mõjul 14. saj. õige sageli. Neid leidub rohkesti veel 1500. a. paiku.

Nietzsche sugupuus esinevad eranditult saksa nimed.

Mis puutub Nietzsche esivanemate elukutsesse, siis olid need peamiselt käsitöölised ja väikesed ametnikud. Aja jooksul said neist väikelinnade kodanikud. Paljud tõesid hiljem vaimulikku seisusse. See humanistlik-vaimulik intelligents osutub uurimuste põhjal selleks rahvakihiks, millest põlvneb enamik kirjanikke ja mõtlejaid.

Ka sünnikohal pole geeniuse tekkimisel sugugi tähtsusetu osa. Nietzsche esivanemate päritolu maakoha järgi on erakordselt kindlapiiriline. Isa ja ema poolt põlvnevad ta esivanemad peamiselt Kesk-Saksamaalt.

Kui Nietzsche ise rõhutas veresuguluse tähtsust geeniuse sünnil, siis nägi ta ometi vastandlike päritud omaduste kokkulangemises olulist eeldust geeniuse tekkimiseks. Nietzsche sõnad „Kõik hea on pärivus; mis pole päritud, see on ebatäiuslik" on maksvad ta enese, aga ka rahvusterviku kohta.

DD

Väljaandja:
Kirjastus „EESTI AJALEHT"
Pea- ja vastutav toimetaja
M. Kuldkepp
Trükikäitis „POSTIMEES". Tartus